rijksuniversiteit groningen

Magazine voor alumni en relaties
Nummer 1, april 2020

Broerstraat 5

In dit nummer:

Beursgenoteerd en idealistisch
Toekomst COVID-19 onvoorspelbaar
Menselijke robots ongewenst
Laat onderwijs aan de leraren
Groene algenkwekerij

Archeozoöloog Canan Çakırlar onderzoekt het begin van de veeteelt

rijksuniversiteit groningen

Transitievraagstukken vragen om een visie die verder reikt dan je eigen horizon.

Bestaande systemen beginnen te haperen. Nieuwe invalshoeken zijn nodig om weerbarstig wordende vraagstukken beet te pakken.

Dat biedt diegenen die er voor openstaan, ongekende kansen. Mensen met ambitie en drive om dergelijke transitievraagstukken op en aan te pakken. Die verder durven kijken dan de stip op de horizon, om zo de vooruitgang voor te zijn en de organisatie waarbinnen zij opereren relevant te houden naar de toekomst.

De academische leergangen van AOG School of Management leren u te kijken met een academische blik. Zo bent u in staat uw eigen visie te vormen op de complexe uitdagingen die de organisatie u toevertrouwt.

connected to FREIA | NVAO

Wees de vooruitgang voor met een masterclass of een academische leergang.

Wendbaarheid in Innovatie en Verandering

Ontketen een collectief leerproces door het ophalen van verhalen | Start 18 mei 2020

Wilt u voorkomen dat het wiel opnieuw wordt uitgevonden? Leg de blinde vlekken en systeemfouten van de organisatie bloot en haal aanwezige kennis en ervaring expliciet naar boven.

Innovatie en Business Development

Waardecreatie door strategische vernieuwing | Start 10 juni 2020

Hoe zet u innovatie om in waardevolle business? Hoe brengt u vernieuwing verder binnen de organisatie? Krijg inzicht in complexe vernieuwingsprocessen.

Leiderschap bij Digitale Transformaties

Innovatiestrategie en management in de netwerksamenleving | Start 18 juni 2020

Hoe leidt u de organisatie naar een succesvolle digitale strategie? Ontwikkel een integrale visie en krijg de mensen binnen de organisatie mee om de digitale transformatie te realiseren.

Meer weten?
Kijk op www.aog.nl/broerstraat

De vooruitgang voor zijn.

AOG school of management

REDACTIONEEL

REDACTIEB5@RUG.NL

Zo'n virus. Wat is het nou helemaal? Niet meer dan een brokje genetisch materiaal in een vliesje – al of niet 'gekroond' met eruit stekende eiwitten – en vele malen nietiger dan een bacterie. Toch heeft het op de hele wereld het dagelijks leven grotendeels weten stil te leggen; al komen we nog een heel eind dankzij onder meer de wetenschap (communicatie, vervoer, medische zorg enzovoort). Van diezelfde wetenschap wordt ook de verlossing verwacht. Eerst hopen we op (patentvrije!) doeltreffende medicijnen en snelle testen en vervolgens op vaccins. We moeten de kracht van de natuur die nu zovelen ziek maakt, zien om te buigen naar haar genezende en immuniserende vermogen. Wordt vervolgd.

Ondertussen proberen wij binnen met creatieve aanpassingen zo goed mogelijk fit te blijven, ons werk te doen en sociaal te zijn. En ons te blijven verrijken met cultuur en kennis. We hopen dat dit lentenummer van *Broerstraat 5* u daarbij zal helpen. Al lijken de artikelen te gaan over een ver, soms heel ver verleden, ze blijven interessant. En onze tips voor boeken, podcasts en gratis online studies komen nu wellicht beter van pas dan ooit. Wie dit magazine online leest, via **www.rug.nl/broerstraat5**, kan de links eenvoudig aanklikken. Dat de lezingen van Studium Generale ook ná 10 april voorlopig niet doorgaan, is zeer waarschijnlijk, maar de SG-website kent een schat aan digitale opnames van eerdere lezingen.

En ondertussen buiten lijkt de natuur ons te willen troosten met haar lentepracht en -kracht. Die uitbundig zingende vogels rond zonsopgang, de bloesems en de groenende takken... We gaan proberen zoveel mogelijk te genieten van het jaarlijkse feest van nieuw leven. Ja, laten we onze oude verfdoos opdiepen, een ei beschilderen en dit hangen bij de buurman, aan de knop van zijn deur. Als een krachtig en prachtig teken.

Alle goeds, deze lente!

INHOUD

COVER ARCHEOZOÖLOOG CANAN ÇAKIRLAR

COVER REYER BOXEM

4
Duurzaamheid in een schizofrene markt
Is er ruimte voor idealisme bij beursgenoteerde bedrijven?, vroeg Jeroen Smit zich af in zijn boek over Unilevers ex-CEO Paul Polman.

6
Column rector magnificus

7
Alumnus in het buitenland
Olaf Koens in Turkije: 'De geschiedenis wordt op dit moment gemaakt in het Midden-Oosten.'

8
Archeologie zonder spade
Archeozoöloog Canan Çakırlar probeert te achterhalen hoe in het neolithicum mens en dier samen optrokken.

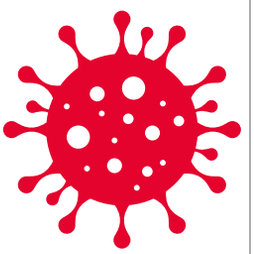
10
Alumnus schrijft boek

11
Ain Wondre Stad
Diederick Koopal

12
Maak van zorgrobot vooral geen mens
We voelen ons slecht bij surrogaatmensen, toonde hoogleraar Jenny van Doorn aan.

14
Toekomst voorspellen van COVID-19 is koffiedik kijken
Viruspreventie is voor Marjolein Knoester dagelijks werk.

16
Foto
Groningen mét Forum

18
De bezetter overleven
Hoe heldhaftig waren de bestuurders van de RUG in de oorlog?

21
Algae Valley aan de Eems
Innovatieve teelt van algjes is milieu- én klimaatvriendelijk

22
'Echt goed lesgeven doe je er niet even bij'
Aantrekkelijkheid leraarschap is te organiseren, zegt hoogleraar Klaas van Veen.

24
'Grondrechten gaan boven een gezellige intocht'
Jurist Berend Roorda waakt scherp over het betogingsrecht.

26
Alumni Actief en **Agenda**

27
Eric Bleumink Fonds steunt talentvolle Sabrina Suhani.

30
Kop der bie en **Colofon**

32
Alumni Achteraf
wiskunde

Duurzaamheid in een schizofrene markt

Is er ruimte voor idealisme in de hypercommerciële wereld van de beursgenoteerde bedrijven? Journalist **Jeroen Smit** schreef *Het grote gevecht*, een boek over de poging van mede-alumnus **Paul Polman** van multinational Unilever – bekend van merken als Dove, Knorr en Calvé – een bedrijf te maken met oog voor mens en milieu.

JURGEN TIEKSTRA | ANP FOTO / ROBIN VAN LONKHUIJSEN | BOEK | WWW.JEROENSMIT.NET

De logica van de markt is onverbiddelijk. Dat bleek begin 2017 weer eens. Het Amerikaanse voedingsbedrijf Kraft Heinz bracht toen een vijandelijk overnamebod van 143 miljard dollar uit op de Nederlands-Britse multinational Unilever. Die gebeurtenis wekte grote nieuwsgierigheid bij journalist Jeroen Smit. Smit was al jaren gefascineerd door Paul Polman, die sinds 2009 de CEO van Unilever was. In zijn ogen was Polman een pionier. Een moedig man zelfs. De Nederlander had direct na zijn aanstelling laten weten dat hij genoeg had van het kortetermijndenken. Niet langer zou Unilever kwartaalresultaten presenteren. De horizon werd verlegd naar tien jaar later: dan moest niet alleen de omzet van het bedrijf zijn verdubbeld, maar ook de milieubelasting zijn gehalveerd. Geheel onorthodox ging Polman samenwerken met Greenpeace en Oxfam/Novib, de ngo's die doorgaans de luizen in de pels van het bedrijfsleven zijn. Een bedrijf is niet op de wereld om alleen maar geld te verdienen, zei hij, maar om goed te doen.

Kortetermijnbelangen

Voor zijn boek over de poging van Polman om Unilever te hervormen tot een ecologisch duurzaam bedrijf, sprak Smit in twee jaar tijd met 166 mensen in en buiten de multinational. Het grote bedrijfsleven en de financiële markten worden geregeerd door kortetermijnbelangen. Hoeveel ademruimte is er in zo'n wereld voor idealisme, voor bezorgheid om de toestand van onze planeet en voor een strijd tegen de klimaatverandering?

Die vragen kwamen onder hoogspanning te staan toen Kraft Heinz het overnamebod deed. Duidelijk was dat dat bedrijf niks had met het duurzame idealisme van Polman. Als de overname was gelukt, dan was de langetermijnvisie het raam uitgegaan. 'Wat ik in mijn boek reconstrueer', vertelt Jeroen Smit, 'is dat als Kraft Heinz op dat moment ook bij de Nederlandse pensioenfondsen terecht was gekomen, die hun aandelen in Unilever waarschijnlijk aan dat bedrijf zouden hebben verkocht. De pensioenfondsen zijn enthousiast over de duurzame strategie van Unilever. Maar als er een partij langskomt die die strategie om zeep zal helpen, maar wél 30 procent meer betaalt voor een aandeel dan het nu waard is, dan verkopen ze het meteen. Ze zeggen: het is onze maatschappelijke opdracht om te zorgen voor goede pensioenen.'

Gespleten persoonlijkheden

Normaal gezien zijn CEO's gespleten persoonlijkheden, legt Smit uit. Neem Tim Cook, de baas van Apple. 'Tim Cook was laatst in Ierland. Apple stuurt heel veel geld door Ierland heen omdat het bedrijf dan zo min mogelijk belasting hoeft te betalen. Daar hebben ze een heel gedoe over met de Europese Commissie, die het bedrijf een naheffing en boete heeft opgelegd van 14,3 miljard euro. Maar laatst in Ierland zei Tim Cook: "We desperately need a fair tax system". Moet je je voorstellen: de baas van Apple die zo min mogelijk belasting wil betalen, zegt: we hebben een eerlijk belastingstelsel nodig. Hij splitst wat hij privé, als mens, vindt en wat hij als CEO doet. Iemand als Polman probeert die twee juist bij elkaar te krijgen. Hij vindt dat je onderdeel moet zijn van de oplossing in plaats van van het probleem. Hij zegt als het ware: wat jij moet doen, Tim Cook, is met de collega's van Amazon en Google bij elkaar gaan zitten en zeggen: wij moeten meer belasting gaan betalen. Jij moet een vliegwiel organiseren. Je kunt wel zeggen dat de overheid het moet doen. Maar welke overheid gaat voor de hele wereld een eerlijk belastingsysteem bouwen?'

Half miljard vluchtelingen

Zo kan Smit nog meer voorbeelden noemen die illustratief zijn voor de schizofrenie van de markt: 'De grote Amerikaanse bank J.P. Morgan heeft een rapport uitgebracht waarin staat: als er geen wereldwijde CO_2-belasting komt, koersen we af op een klimaatcatastrofe. Dat stuk is geschreven binnen een bepaald deel van die bank. Maar door een ander deel van J.P. Morgan wordt gewoon geïnvesteerd in kolen en ander fossiel. Want als je dat niet doet, heb je geen optimale portfolio, heb je geen goed rendement. Net als bij Tim Cook is er wel een besef, maar vraagt de márkt om iets anders.

Catastrofe

Het marktsysteem zorgt dat we afkoersen op een opwarming van de aarde van drie, vier graden. Volgens de Verenigde Naties komen er dan een half miljard vluchtelingen deze kant op. Veel mensen reageren daarop met: "we'll cross that bridge when we get there". In mijn boek citeer ik een anekdote over de Watersnoodramp van 1953. In de jaren daarvoor werd al gewaarschuwd voor de slechte dijken, maar de overheid zei: dat kost alleen maar geld. Na de Watersnoodramp ging de overheid wel miljarden investeren in de Deltawerken. Dus: Nederlandse ingenieurs bidden tot God om hun dagelijks brood én af en toe een watersnood. Je kunt zeggen: wij mensen hebben kennelijk eerst een crisis nodig, maar Polman wordt woedend als je dat stelt. Het is toch niet te geloven, zegt hij. We kunnen nu al uitrekenen wat voor catastrofe er op ons afkomt. Handelen we nu, dan liggen de kosten veel lager dan als het probleem zich straks aandient.'

Nieuwe boekhoudregels

Het grote bedrijfsleven is vergeven van de cijferaars, weet Smit. Een oplossing voor het gebrek aan idealisme zou dan 'integrated reporting' kunnen zijn. Dat houdt in dat accountancybureaus als PriceWaterhouseCoopers of KPMG in hun rapporten óók berekenen wat de (milieu)schade is die een bedrijf aanricht en zo een beeld geven van de echte kosten. 'Polman heeft van die mooie oneliners', vertelt Smit. 'Hij zegt: "Zolang wij aan dode bomen wel een concrete waarde toekennen, maar aan levende bomen niet, gaat de wereld kapot." Een dode boom is hout, dat is brandstof, dat heeft waarde. Een levende boom krijgt alleen waarde door hem om te zagen. Maar zeg je: die boom verzamelt CO_2 en dat is zoveel geld waard, dan moet je met een goed verhaal komen om hem om te hakken.'

Er is echter één groot probleem: de accountancybedrijven worden door de multinationals betaald. Als er nieuwe boekhoudregels moeten komen, is nieuwe wetgeving nodig. In de ogen van de accountants is de politiek eerst aan zet.

Econoom met roeping

Smit schreef zijn boek met een gevoel van urgentie. Er moet wat veranderen in de wereld, vindt hij. Zijn hoop vestigt hij onder meer op de toename van het aantal vrouwen in het grote bedrijfsleven. Onder Polman is het aantal vrouwelijke hoge managers bij Unilever flink toegenomen. Zij kunnen tegenwicht bieden aan de niet al te empathische, verregaand gerationaliseerde mannencultuur die in de top van veel bedrijven is gaan heersen de afgelopen decennia. Om diezelfde reden is Smit enthousiast over Christine Lagarde, de nieuwe president van de Europese Centrale Bank, en Ursula von der Leyen, de nieuwe voorzitter van de Europese Commissie. 'Beide vrouwen heb-

FOTO ILJA KEIZER

Jeroen Smit (1963) wist na zijn eindexamen niet wat hij wilde gaan doen. Hij dubde over sport- en toneelacademie, overwoog het buitenland. De liefde bracht hem in Groningen, waar hij bedrijfskunde ging studeren. Na die studie kwam hij in de consultancy terecht. In die wereld voelde hij zich niet thuis, ondanks het riante salaris en de lease-auto. De journalistiek beviel hem beter. Hij begon bij *Het Financieele Dagblad*, werd chef economie bij het *AD* en daarna hoofdredacteur van het tijdschrift *FEM/De Week*. Bekend werd hij met *Het drama Ahold* (2004) en *De Prooi* (2008). Ook presenteerde hij NOVA en Buitenhof. In 2009 werd Smit de eerste Alumnus van het Jaar van de RUG, waar hij van 2011 tot 2015 hoogleraar Journalistiek was. Hij nam er afscheid om weer te kunnen schrijven.

Paul Polman:
‘Zolang wij aan dode bomen wel een concrete waarde toekennen, maar aan levende bomen niet, gaat de wereld kapot’

ben de afgelopen maanden verschillende keren benadrukt dat ze duurzaamheid en klimaat centraal gaan stellen.’
Ook fantaseert Smit over het gebruiken van de Sustainable Development Goals, van de Verenigde Naties, in het onderwijs. Hogeschool Fontys is dat al gaan doen. ‘Dat zijn doelen waar eigenlijk iedereen het over eens is: armoede de wereld uit, goede gezondheidszorg, goed onderwijs, gelijke behandeling van man en vrouw, duurzame energie,’ zegt Smit. ‘Ik ben er groot voorstander van dat studenten worden uitgedaagd om antwoord te geven op de vraag: waarom wil ik econoom worden? waarom wil ik jurist worden? waarom wil ik bedrijfskundige worden? Laat ze bij zichzelf te rade gaan: welk probleem wil ik oplossen? Als je dat doet word je niet zomaar een econoom, maar een econoom met een roeping.’

Gelauwerd

De alumni Jeroen Smit en Paul Polman werden beiden ooit gelauwerd door hun Groningse alma mater. Smit was in 2009 de eerste Alumnus van het Jaar, vanwege zijn gedegen onderzoeksjournalistiek over de financiële wereld. Polman, sinds 2014 bestuursvoorzitter van het Ubbo Emmius Fonds, werd datzelfde jaar, tijdens de viering van het 400-jarig bestaan van de RUG, gepromoveerd tot ere-doctor vanwege ‘zijn uitzonderlijke drive om ondernemerschap en duurzame ontwikkeling succesvol te combineren’.

Het grote gevecht & het eenzame gelijk van Paul Polman
Jeroen Smit
UITGEVERIJPROMETHEUS.NL
€ 24,99

FOTO REYER BOXEM

OPGETEKEND DOOR MARJAN BROUWERS

Corona beheerst ons leven

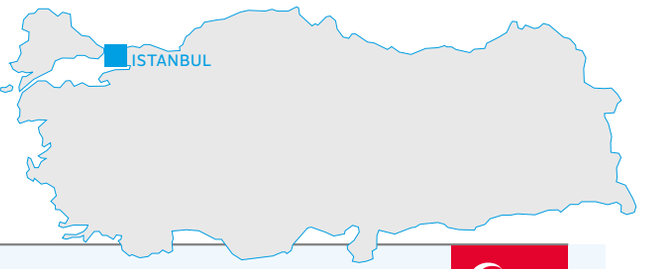
Mijn column zou dit keer gaan over hoe alumni studenten de hand kunnen reiken. Een mooi onderwerp, maar inmiddels is er natuurlijk een totaal andere situatie ontstaan. Corona beheerst ons leven, ook dat van mij. Sinds ons besluit om te stoppen met fysiek onderwijs tot september zit ik in isolatie. Net als mijn medebestuursleden, zodat dat we niet tegelijktijdig ziek worden. Het zijn verwarrende, hectische tijden voor ons allemaal. Voor studenten die alleen nog online onderwijs kunnen volgen. Voor docenten die online college geven. Voor promovendi die op het punt staan om te promoveren. Voor onderzoekers die niet weten hoe ze hun onderzoek het beste kunnen voortzetten.

Bijna tweehonderd jaar geleden, in 1826, ging de universiteit als gevolg van een ziekte maandenlang echt op slot, las ik in de *UKrant*. De Groninger Ziekte maakte veel slachtoffers en de universiteit bleef gesloten tot in december. Ook tijdens het einde van de Tweede Wereldoorlog kwam het universitair onderwijs stil te liggen, al bleef de universiteit zelf open. Onze oudste alumni hebben dat nog meegemaakt. Maar voor de meesten van ons is deze situatie rondom het corona-virus totaal nieuw.

Wat we in het verleden niet hadden, maar nu gelukkig wel, is de digitale wereld. Daardoor staat niet alles stil, maar kunnen we zoveel mogelijk doorgaan met studie, onderzoek en werk. Ik ben trots op de weerbaarheid van onze studenten en docenten, die meteen online zijn gegaan. Teams vergaderen in digitale hangouts en sluiten de week af met een digitale borrel: iedereen met een drankje op de bank thuis. De saamhorigheid is groot en we zijn inventief. Dat geldt voor de samenleving, maar zeker ook voor onze universiteit.

Ik kan niet in de toekomst kijken, maar het is wel duidelijk dat deze crisis niet snel voorbij zal zijn. En we weten ook allemaal dat het een crisis is met ernstige gevolgen. Ieder van ons heeft ermee te maken. En juist daarom hebben we elkaar nu hard nodig. Fysieke ontmoetingen zijn voorlopig onmogelijk, maar we kunnen elkaar wel online steunen. Later, als dit allemaal voorbij is gegaan, reiken we elkaar weer fysiek de hand. Ik wens iedereen de komende maanden veel sterkte. We komen hier samen doorheen.

Cisca Wijmenga, rector magnificus

ELLIS ELLENBROEK OLAF KOENS

BUITENLAND

Oorlog, liefde, haat, dood. Olaf Koens wilde de grote thema's uit de literatuur in het echt zien. Als correspondent in het Midden-Oosten wordt hij op zijn wenken bediend.

Hij loopt door de Istiklalstraat. Dat is de Kalverstraat van Istanbul, zegt Olaf Koens aan de telefoon. Olaf is op weg naar het huis waar hij woont met zijn Russische vrouw, dochter (6) en zoon (3). 'De bovenste verdieping in de voormalige Pruisische ambassade. Prachtig uitzicht. Een enorm voorrecht zo over de hele Bosporus heen te kijken.'
Koens (34) was begin deze eeuw te rusteloos om de studie filosofie in Groningen uit te zitten. Na twee jaar wilde hij weg, de wijde wereld in. Via Antwerpen en Brussel belandde hij in Rusland, waar hij aan de bak raakte als freelanceverslaggever voor diverse media. Momenteel is Koens in dienst bij RTL. Voor RTL Nieuws is hij correspondent Midden-Oosten.
Istanbul is een ideale uitvalsbasis. Het is er prettig wonen voor een jong gezin. En gemiddeld maar anderhalf uur vliegen naar al die spannende landen in de regio. 'De geschiedenis wordt op dit moment gemaakt in het Midden-Oosten, je zit er middenin.'

Waar hij al niet was. Desgevraagd een rijtje: 'Israël, de Palestijnse gebieden, Egypte, Griekenland, Cyprus, Syrië, Irak, Iran, Georgië, Armenië, Azerbeidzjan, Verenigde Arabische Emiraten, Qatar.' Hij is bezig met Idlib, het laatste stukje Syrië dat Assad weer probeert in te nemen. Hij gaat er niet heen. 'De kans is vrij groot dat je gekidnapt wordt. Plus het risico van een bombardement.' Gevaar speelt een rol bij zijn werk. Maar zeker geen overheersende: 'Als het me te heet onder de voeten wordt, ga ik naar huis.' Thuis in Istanbul was het eigenlijk nog het spannendst, voorjaar 2017. Nederland zette een Turkse minister het land uit, de verhoudingen tussen beide landen waren explosief. 'Ik begon me zorgen te maken om mijn eigen veiligheid en die van mijn gezin. Er hingen ineens allemaal vreemde figuren rond bij mijn appartement. Er kwamen berichten dat we op onze tellen moesten passen. Ik heb mijn gezin toen twee weken ergens anders ondergebracht.'

Koens is altijd klaar om in een taxi te springen naar de luchthaven. Tas met schone onderbroeken voor het grijpen, de apparatuur opgeladen. Maar rennen vliegen springen om als eerste bij het nieuws te zijn, is in dit digitale tijdperk doorgaans zinloos.

OLAF KOENS:

'De geschiedenis wordt op dit moment gemaakt in het Midden-Oosten'

Tegen de vaart waarin ooggetuigenbeelden en -verhalen opduiken, kan hij niet op. Soms vertelt hij zijn verhalen vanaf huis – de Bosporus als achtergrond bij een liveverbinding – en duidt dan de gebeurtenissen. Of hij reist af, samen met zijn vaste cameravrouw, en zoekt ter plekke de verdieping bij de actualiteit.

'Oorlog, liefde, haat, dood. De grote thema's waar het in de literatuur over gaat. Die wou ik weleens in het echt zien. Nou, ik ben op mijn wenken bediend.' Hij houdt zelfs ook nog tijd over om boeken te schrijven. Afgelopen najaar verscheen een derde verhalenbundel, *Paarden vliegen businessclass*, waargebeurde vertellingen over dierentuinen in het Midden-Oosten. Aan een eerste roman wordt gewerkt. Koens kondigt aan dat het een afrekening wordt met de provincie waar hij tussen zijn tweede en zeventiende woonde en zich continu een buitenstaander voelde. Friesland.

Robots spelen in de toekomst een belangrijke rol in onze dienstverlening. In de zorg zijn extra handen meer dan welkom. Maar geef die robots vooral geen naam of een menselijk gezicht, waarschuwt hoogleraar **Jenny van Doorn**. We voelen ons slecht op ons gemak bij surrogaatmensen, met alle gevolgen van dien.

RIEPKO BUIKEMA ELMER SPAARGAREN

ONDERZOEK

WWW.RUG.NL/STAFF/J.VAN.DOORN

Maak van zorgrobot vooral geen mens

Grappig bericht van de fotograaf na zijn shoot met Jenny van Doorn. ‘Haar robot lijkt wel een eigenzinnige kleuter. Bij een high five ging het mis en kreeg Jenny een oorvijg waarbij zelfs een oorbel op de grond belandde…’
Het voorval sluit naadloos aan bij de woorden van marketingdeskundige Van Doorn eerder die week. Waar marketeers doorgaans geen enkele moeite hebben hun onderzoeksprojecten in ronkende woorden voor het voetlicht te brengen, becommentarieert zij nuchter de huidige mogelijkheden én beperkingen van servicerobots.

Teleurgestelde robot

‘Eerlijk gezegd kunnen de meeste robots nog niet zoveel,’ zegt Van Doorn. ‘In Japan kom je tijdens het shoppen veel robots tegen. Maar meer dan even hallo zeggen en wat basisinformatie geven doen ze niet. De waarde van robots is nog redelijk beperkt, zeker gezien de aanzienlijke kosten van programmeurs. Hotelketen Hilton stopte niet voor niets zijn experiment met robotconciërge Conny. Er zijn nog veel onbeantwoorde onderzoeksvragen: hoe kan ik een robot het beste inzetten? Hoe reageren mensen erop? Hoe moeten mensen en robots samenwerken?’
Mijn eigen samenwerking met de forse speelgoedrobot in de hoek van Van Doorns kantoor verloopt ook al niet vlekkeloos. Meccanoid heet-ie en hij (of zij) is bedoeld om kinderen te leren programmeren. ‘Mijn kinderen kennen ’m van meester Sjoerd van groep 7,’ zegt Van Doorn, ‘maar ik gebruik deze robot voor mijn onderzoek.’ Wanneer Van Doorn even de kamer uit is voor overleg, kan ik het niet laten. ‘Give me high five!’, probeer ik na een snelle blik in de handleiding. Hup daar gaat de plastic hand al de lucht in. Maar wanneer ik te zacht sla, is Meccanoid erg teleurgesteld. ‘Oooohhhh, high five denied!’

‘Mijn werk moet van betekenis zijn voor de samenleving’

Ongemak

Die interactie tussen robot en mens vindt Van Doorn fascinerend. En dan niet alleen de complexe technische vertaling van gesproken taakopdracht naar uitvoering, maar juist de sociale gevolgen van dienstverlening door kunstmatige hulpjes. Want wat blijkt: mensen reageren negatief op robots. ‘Dat had ik van tevoren niet verwacht, maar het blijkt uit vrijwel alle onderzoeken,’ vertelt Van Doorn. ‘Wanneer robots de plaats innemen van een ober of baliemedewerker, vinden we dat vaak wat griezelig en ervaren we het als een bedreiging voor onze identiteit. Het leidt tot meer stress en onprettige gevoelens dan bij een menselijke bediende.’
Ons ongemak bij interactie met een robot heeft een bijkomend probleem. In de experimenten die Van Doorn en haar collega’s deden, gingen deelnemers in aanwezigheid van een servicerobot meer eten bestellen (en dan vooral ongezond) of duurdere, statusverhogende dingen kopen om het ervaren ongemak te compenseren.
Zoals we in een emotionele bui thuis naar de chocolade grijpen? ‘Precies hetzelfde!’, zegt Van Doorn met een luide lach. ‘Gewoon dat.’ Haar opzienbarende bevindingen publiceerde Van Doorn in het wetenschappelijke artikel *Service Robots Rising: How Humanoid Robots Influence Service Experiences and Elicit Compensatory Consumer Responses*. De printjes hing ze trots op de deur van haar werkkamer.

Beetje dubbel

Voor marketeers is het aangetoonde effect een beetje dubbel, geeft Van Doorn toe. ‘Bedrijfskundig gezien is het fijn dat mensen meer bestellen of duurdere dingen kopen, maar het gaat wringen als klanten zich onprettig voelen bij jouw dienstverlening.’ Kom bij Van Doorn bovendien niet aan met de stelling dat marketing enkel draait om meer, meer en nog meer verkopen. ‘Mijn werk moet van betekenis zijn voor de samenleving. Anders hoeft het van mij niet. Wij kunnen onze kennis bijvoorbeeld ook inzetten om voedselverspilling tegen te gaan of om robots geschikt te maken voor ondersteunende taken in de zorg.’
Juist in de zorg ziet Van Doorn ondanks haar bedenkingen de meeste potentie voor robots. ‘Tot nu toe blijkt uit mijn onderzoek dat mensen niet meteen heel blij worden

van robots. Ik heb die bevindingen ook met zorgmedewerkers gedeeld. Dan zeg ik eerlijk: Kijk, ouderen vinden het best interessant, maar ze ervaren de inzet van robots niet heel positief. “Goed dat je het zegt,” krijg ik dan te horen, “maar we moeten hier toch mee verder. Anders krijgen we in de toekomst de bezetting niet rond.”’

Oma

Van Doorn ervoer zo’n situatie van zeer nabij. ‘Bij mijn oma vormden mijn moeder en tante het zorgsysteem. Ze bivakkeerden om de beurt bij haar. Dan is een technische oplossing misschien zo slecht nog niet.’ Via collega Jochen Mierau en de Aletta Jacobs School of Public Health kwam ze in contact met een Duitse hoogleraar die in Oldenburg werkt aan een systeem van slimme luidsprekers en domotica dat dementerenden terug in bed stuurt als ze ’s nachts om 2.00 uur opstaan en zich gaan aankleden. ‘Met normale menselijke zorgverleners is zulk intensief toezicht al vrijwel onbetaalbaar. Ik zie het als mijn taak om te ontdekken hoe we robots kunnen gebruiken zonder dat het te veel afdoet aan de zorgervaring van patiënten.’

Jenny van Doorn

(Goch, Duitsland, 1975) behaalde in 1999 haar Ma bedrijfskunde aan de universiteit van Münster, waar zij in 2003 ook promoveerde. In 2004 werd zij onderzoeker aan de Faculteit Economie en Bedrijfskunde van de RUG, bij de sectie Marketing. In 2019 werd zij benoemd tot hoogleraar Dienstenmarketing. Op 3 maart jl. hield zij haar oratie ‘En(i)g? Robots en kunstmatige intelligentie in de dienstverlening’ in de aula van het Academiegebouw, waarbij huisrobot Meccanoid haar vergezelde.

Beter geen naam

Verschillende aanpassingen dempen de ongemakkelijke gevoelens die ontstaan in de interactie tussen robot en mens, ontdekte Van Doorn. Ze gaat bijvoorbeeld lijnrecht in tegen de tendens om robots te vermenselijken. ‘Wij tonen aan dat je robots beter geen naam of echte stem kunt geven. Bovendien lijken we ons prettiger te voelen in situaties waarin een robot de dienstverlening verzorgt in samenwerking met een echt mens. Het is ook belangrijk om heel duidelijk te zeggen: deze robot hier naast me is een machine, hij is de assistent en ík heb de leiding. Dat is een heel tastbaar resultaat van ons onderzoek.’

VOOR NOG MEER BOEKEN VAN ALUMNI:

WWW.RUG.NL/ALUMNI/BOEK

Jan Boerma (1960) / wijsbegeerte 1991
Met Schopenhauer door Schotland
Een wereld vol wil en voorstelling.
WWW.BRAVENEWBOOKS.NL € 16,–

Alle Bruggink (1944) / scheikunde 1968 en Diederik van der Hoeven
Natuurlijk! Logisch
Lessen van de natuur over een meer duurzame toekomst.
WWW.BIOBASEDPRESS.EU € 15,95

Arnold Carmiggelt (1964) / geschiedenis 1987, culturele prehistorie 1988, promotie 2019
Geheimzinnigheid is zijn fort
Wetenschappelijk leven en oorlogsverleden van archeoloog Assien Bohmers (1912-1988)
EBURON.NL € 34,–

Are Meijer (1958) / Nederlands 1986
Nije plof
Waar gebeurde komische, korte verhalen in de streektaal.
WWW.ZOLDERMAN.NL/VLIEDORP € 7,50

Dirk Mulder (1953) / geschiedenis 1980 e.a.
De Nederlandse Spoorwegen in oorlogstijd, 1939-1945.
Rijden voor Vaderland en Vijand.
WWW.WBOOKS.COM € 24,95

Bert Middel (1952) / sociologie 1975
Stegengeur
Leven in een Groningse volksbuurt.
WWW.NOORDBOEK.NL
€ 22,50

Annette van der Post (1976) / Romaanse Talen en Culturen 1999 en Henk Th. van Veen (1950) / geschiedenis 1977
Zeven eeuwen Allersmaborg
De historische borg in het Reitdiepdal voor het eerst beschreven.
WWW.BOL.COM € 32,50

Wim Roos (1950) / Nederlands 1979
Bidden we voor een beetje mooi weer
Over het studentenleven in Groningen en het studeren aan de RUG.
WWW.BOL.COM € 15,90

Louis Schoonhoven (1931) / biologie 1957, promotie 1962
Christian Sprengel – het geheim van bloemen
Over de grondlegger van de bloedbiologie.
WWW.NATUURMEDIA.NL € 19,50

Reinder Schaap (1950) / economie 1974, Frits Thissen (1951) / geschiedenis 1977 e.a.
Diplomatie op klompen
100 jaar landbouwattachés.
WWW.MATRIJS.COM € 19,95

Tonko Ufkes (1958) / geschiedenis 1984
Der Trauerschnäpper / De bonte vliegenvanger
Vogelfotograaf ontmoet in Portugal dappere vrouw met borstkanker.
WWW.AGENDA.DE € 11,90

Margriet Veldhuis-Geertsema (1964) / Nederlands 1989
Dan niet
Roman over de universele zoektocht naar verbinding en het verlangen gezien te worden.
WWW.NOBELMAN.NL € 21,95

Inge Strijker (1969) / sociologie 1994
De Programmeerbende
Een groep programmerende kinderen beleeft een spannend hackavontuur.
WWW.UITGEVERIJDEONDERSTROOM.NL
€ 14,95

Karel Post Uiterweer (1944) / geschiedenis 1975
Kalokagathon
Een andere kijk op de cultuur van het klassieke Hellas.
WWW.DEBOEKERIJZUTPHEN.NL € 39,90

Eite Veening (1947) / wijsbegeerte 1985, promotie 1998
Triadisme
We leven in drie verschillende werelden. Denkgereedschap voor grote en trage vragen.
€ 29,95

Siet Bootsman (1934) /psychologie 1985
t Èn van dat zummer
Grunneger verhoalen en gedichten.
WWW.GERARDSTOUT.NL € 13,50

Barbara Loomans (1963) alias Barbara Bahtiar / Frans 1987
De Rozen van het Alcázar
Sevilla in verloren gegane tijden.
WWW.BRAVENEWBOOKS.NL € 26,77

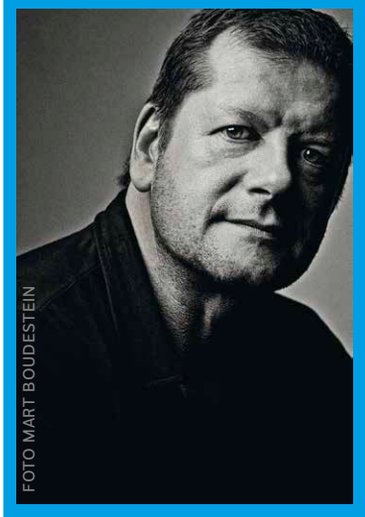

FOTO MART BOUDESTEIN

Diederick Koopal
(56); regisseur en creative director; maakte onder meer de legendarische reclame van Rolo (met de olifant) en de speelfilms De Marathon en Bloed, Zweet en Tranen; werkt aan nieuwe speelfilm The Secret Life of Penny Fletcher; studeerde van 1984 tot 1986 rechten aan de RUG.

Speciale plek
Guichardsgang Groningen

AIN WONDRE STAD

Groningen. Universiteit. Maar ook talloze straten, huizen, bruggen, pleinen waar herinneringen liggen. Bekende oud-RUG-studenten vertellen over hun speciale plek.

ELLIS ELLENBROEK ELMER SPAARGAREN

‘Als een Russische spion overhandigde ik mijn kaart’

‘Na een lange middelbareschooltijd – mavo, havo, atheneum – begon ik aan rechten. Mijn motivatie was niet hoog, maar mijn jongere broer studeerde het al en was erg enthousiast. Ik dacht: Baat het niet, dan schaadt het niet.

Het leven in Groningen was een mooi leven. Aan feesten geen gebrek. Met de studie vlotte het minder. Mijn grote struikelblok waren de economische vakken. Economie I en II. Ver van mijn bed, die materie. Ik zag het gewoon niet. Het einde van het tweede jaar naderde en ik móest economie halen voor de propedeuse. Ik had er geen enkele fiducie in. Ik dacht: Ho, wacht even, straks moet ik de arena verlaten. Ik verzon een noodgreep.

Nu zou ik zoiets niet meer doen, en ik zou het ook iedereen afraden, maar ik vroeg een vriend die economie studeerde of hij voor mij dat tentamen wilde maken. Die jongen was daartoe bereid, als ik hem beloofde dat het waterdicht was en dat we niet gepakt werden, want dan waren we natuurlijk allebei de bok.

Er was een probleem. De identificatie. Je moest toch je collegekaart laten zien. Ik heb toen een onwaarschijnlijk goed vervalste studentenkaart gemaakt. Stempels, de foto van mijn vriend, het koperen rondje, alles zat erop. Een dikke week was ik als een valsemunter bezig op mijn kamertje, met een lampje en minuscule pincetjes. Het was een kunstwerk. Niet van echt te onderscheiden.

Kort voor het tentamen in de Martinihal was de overdracht, in een zijstraatje bij het Academiegebouw in de buurt. Als een Russische spion overhandigde ik de kaart en wenste mijn vriend veel succes. Zeer tevreden en positief kwam hij uit het tentamen. Hij had het weliswaar niet voorbereid, maar klopte op mijn schouder: “Maak je geen zorgen Dick, het was een eitje, dat tentamen is binnen.” Ik bracht mijn ouders meteen het goede nieuws. Twee weken later kwam de uitslag. Had hij een vier!’

‘GEDULD VERLIEST MEN HET MAKKELIJKST ALS MEN HET NIET BEZIT’ (ALEC BEAUFISH)

STELLING **NIENKE IDZERDA** FACULTEIT MEDISCHE WETENSCHAPEN

Archeologie zonder spade

JOKE GEELHOED-OOSTERHUIS REYER BOXEM

ONDERZOEK

WWW.RUG.NL/STAFF/C.CAKIRLAR

De steentijdmens die niet meer op wilde dieren jaagt, maar ze 'bij huis gaat houden'. Archeozoöloog Canan Çakırlar onderzoekt hoe de veeteelt is begonnen. Het is een van de vele thema's waar men op het Groninger Instituut voor Archeologie de afgelopen honderd jaar is ingedoken.

Het begin van de landbouw: de mens laat het paradijselijke bestaan van jager-verzamelaar achter zich en gaat zwoegen als boer. Het Bijbelse verhaal van de zondeval en de verdrijving uit het paradijs wordt wel gezien als een metafoor voor de 'neolithische revolutie'. Maar Canan Çakırlar die als archeozoöloog onderzoek doet naar de gezamenlijke ontwikkeling van mensen en landbouwdieren, ziet het eerder omgekeerd: 'Als de mensen jagen en verzamelen, is de menselijke populatie altijd heel klein: er is gewoon niet zoveel te eten. In het neolithicum beginnen mensen dieren te domesticeren en ook gewassen te verbouwen. Door de noodzaak om landbouwproducten te bewaren, zijn er ook belangrijke technologische ontwikkelingen. Er is meer voedsel, mensen krijgen meer proteïne binnen, de bevolking neemt toe.' Is juist het neolithicum dan het paradijs? 'Ja, zo zou je dat wel kunnen zeggen.'

Huisvarkens

Het begin van de veeteelt is, hoe dan ook, een belangrijke omwenteling in de geschiedenis van de mensheid, ook in Europa. In Nederland begon de veeteelt ergens in het vijfde millennium voor Christus. De bewoners van het natte duinlandschap langs de westkust begonnen kleine hoeveelheden dieren te houden: varkens en runderen. Schapen en geiten, die in warmere streken de eerste gedomesticeerde dieren waren, werden in deze periode in Nederland nog niet gehouden. Ze zijn slecht bestand tegen het natte landschap en de koude winters en daardoor niet aantrekkelijk als huisdier.
Aanvankelijk dacht men dat de Nederlandse

boeren al hun huisdieren importeerden uit gebieden waar de veeteelt al eerder was begonnen. Inmiddels is dat niet meer zo zeker. Er zijn aanwijzingen dat huisvarkens en wilde zwijnen veelvuldig met elkaar kruisten, zelfs zo dat het onderscheid tussen wild en gedomesticeerd eigenlijk niet gemaakt kan worden. Ook over de manier waarop de dieren gehouden werden, is nog veel onbekend. Scharrelden de varkens hun eigen kostje bij elkaar of werden ze gevoerd? Werden de koeien gehouden voor hun vlees of werden ze gemolken?

Oude opgravingen

Met subsidie van NWO is het Groninger Instituut voor Archeologie een groot onderzoek gestart naar de manier waarop de prehistorische mensen omgingen met hun vee. Twee promovendi en een postdoc wijden zich hier de komende jaren aan. Çakırlar begeleidt twee van hen. Toch komt er geen nieuwe opgraving. Çakırlar: 'Wij graven wel, maar alleen in depots. Provinciale depots, depots van musea. We gebruiken materiaal van oude opgravingen, bijvoorbeeld van die in Swifterbant. Wij hadden hier zelf het materiaal van een van de sites, de rest hebben we geleend. Botmateriaal, tanden en kiezen. We onderzoeken dat opnieuw, met verschillende nieuwe onderzoeksmethoden.

Botten en tanden

De Groningse archeologen gebruiken de allermodernste onderzoeksmethoden. Zo maakt men bij het analyseren en classificeren van archeologisch botten- en DNA-materiaal gebruik van de grote kennis die we tegenwoordig hebben over moderne en historische landbouwdieren en van de genenbank van de Universiteit van Wageningen. Zelfs wat een dier at en waar hij leefde – bijvoorbeeld aan zee of in de bergen – is na duizenden jaren nog te achterhalen. Dit kan tegenwoordig door de resten te onderwerpen aan een 'isotopenanalyse' van de stikstof-, koolstof-, zuurstof- en strontiumatomen die ooit via voedsel, drinkwater of adem zijn binnengekomen en in de botten en tanden van het dier zijn ingebouwd.

Inmiddels zijn ook de C14-dateringen preciezer geworden. 'Er wordt van uitgegaan dat de overgang van jagen en verzamelen naar landbouw in Nederland zich over een periode van wel duizend jaar voltrok. Maar het kan evengoed heel snel gegaan zijn. Er zijn dus betere C_{14}-dateringen nodig van botmateriaal van voor, tijdens en na die overgang.'

Bijvoeren

Maar kun je zo ook echt leren hoe de prehistorische mensen omgingen met hun vee? Dat hangt ervan af wat je bedoelt met omgaan, zegt Çakırlar. 'Of ze hun dieren aaiden, dat weten we niet. Maar we kunnen het ontstaan van relaties tussen mensen en dieren wel waarnemen. We hebben kennis van de natuurlijke vegetatie in het duinlandschap waar deze dieren leven. Als ze daar vrij rondlopen, wordt dat weerspiegeld in de isotopen. Als mensen ze gaan bijvoeren, bijvoorbeeld met gerst, zien we dat ook en kunnen we ons een voorstelling vormen: het dier staat achter een hek, het wordt gevoerd.'

Melken

Vervolgens kan er een nog intiemere relatie ontstaan: melken. Een wilde koe – een oeros – en zelfs een wild schaap, zal zich niet laten melken. Dat kan gewoon niet. Met isotopenonderzoek kan getraceerd worden wanneer men dieren begon te melken. Wanneer een jong dier niet meer gezoogd wordt, daalt namelijk het stikstofgehalte in zijn lichaam. Als de mens de melk gaat drinken, stijgt bij hem het stikstofgehalte. Zo krijgt de mens meer controle: over het jonge dier én over zijn eigen dieet. De relatie tussen mens en dier verandert.

'Maar om een dier te kunnen melken, moet het tam zijn. Dat is een genetische verandering. Worden de dieren tammer doordat ze gemolken worden? Of selecteert de mens de tamme exemplaren? Dat weten we nog niet. Archeologisch DNA is gefragmenteerd, maar in de losse stukjes zou je de genen kunnen vinden die dieren geschikt maken voor domesticatie.'

Megastallen

De veeteelt is niet stil blijven staan en de industriële veeteelt zoals we die nu in Europa kennen, levert bepaalde problemen op; de veel bekritiseerde megastallen, de CO_2-uitstoot. Kan de archeologie, door een betere kennis van het begin van de veeteelt bijdragen aan een oplossing? 'Nee, we kunnen geen pasklaar antwoord aanbieden. De menselijke populatie is ook totaal anders dan toen. Maar twee dingen zijn belangrijk: de huidige situatie is het gevolg van menselijk handelen. En kan dus ongedaan gemaakt worden, als dat de bedoeling is.

Lespakketten

Dat kunnen we leren van het verleden. Ten tweede: met projecten als deze kunnen we landbouwdieren een identiteit geven. Het is goed te leren hoe er in andere perioden en op andere plaatsen met dieren werd omgegaan. Ons onderzoek helpt daar een levendig beeld van te schetsen. In samenwerking met de scholierenacademie ontwikkelen we daarom lespakketten, voor VWO en voor MBO Terra, de opleiding voor jonge boeren. Want, je kunt een varken zien als een rond, roze beest in een hok, maar dan vergeet je de historische ontwikkeling die het heeft doorgemaakt.'

Canan Çakırlar

(Istanboel, Turkije, 1978) is universitair docent archeozoölogie en hoofd van het zoöarcheologisch laboratorium en de botten-collectie van het Groninger Instituut voor Archeologie. Haar belangstelling voor de gezamenlijke ontwikkeling van mens en dier ontstond in haar studietijd in Beiroet, toen ze tijdens een opgraving van Fenicische havensteden zeeschildpadden op het strand zag nestelen. Ze promoveerde in Tübingen op een onderzoek naar de exploitatie van kokkels in het oude Troje. Sinds 2009 onderzoekt ze onder meer hoe mensen en hun vee zich aanpassen aan veranderingen in hun leefomgeving.

Groninger Instituut voor Archeologie 100 jaar

Het jubilerende Groninger Instituut voor Archeologie (GIA) in zijn huidige vorm is in de jaren negentig ontstaan uit een samenvoeging van het Biologisch-Archaeologisch Instituut (BAI), de archeologen van het Klassiek Instituut en het Arctisch Centrum. Omdat het BAI in 1920 zijn eerste internationale congres organiseerde, wordt het eeuwfeest in 2020 gevierd, al was grondlegger professor Van Giffen al enige tijd daarvoor aangesteld en was ook het pand aan de Poststraat al eerder in gebruik genomen.

In het Universiteitsmuseum is de jubileumtentoonstelling *Digitall. Beleef de toekomst van de archeologie* t/m 3 januari 2021 te zien. Volledig jubileumprogramma op www.rug.nl/gia2020

BERT PLATZER SIESE VEENSTRA WWW.RUG.NL/STAFF/M.KNOESTER

Uitroeien zal het ons niet, maar het is onmogelijk te voorspellen hoe een pandemie met een nieuw virus zoals COVID-19 zich zal ontwikkelen, aldus arts-microbioloog **Marjolein Knoester**. Wellicht zal het zich zelfs schuilhouden, om volgend jaar terug te komen.

Toekomst voorspellen van COVID-19 is koffiedik kijken

'Het is heel belangrijk dat patiënten hier veilig zijn en geen virus of bacteriën mee naar huis krijgen'

Je zou dit artikel als een tijdcapsule kunnen beschouwen. Eind februari interviewen we Marjolein Knoester, chef de clinique Medische Microbiologie en Infectiepreventie in het UMCG, over het nieuwe coronavirus COVID-19. Twee dagen na het interview bereikt het virus Nederland, na besmettingen in onder meer Noord-Italië en Duitsland. Veel is nog onduidelijk. Wordt de hele wereld uitgeroeid of waait het allemaal over? De afloop kennen we wellicht nu, begin april, als deze editie van *Broerstraat 5* in de brievenbus ligt.

'Nou, uitgeroeid zullen we niet worden', lacht Knoester. 'We zien al dat in China het overgrote deel van de mensen er niet aan doodgaat. Van de mensen die op de markt in Wuhan het virus van de dieren daar hebben gekregen, zijn procentueel veel meer gestorven dan diegenen die later door anderen zijn besmet. Blijkbaar is het virus zich gaan aanpassen, waardoor het van mens naar mens kon gaan, maar ook minder dodelijk is geworden.'

Besmettelijkheid

Leg deze constateringen naast andere coronavirussen, zoals MERS en SARS en de verschillen zijn opvallend. Waar van de MERS-geïnfecteerden dertig procent overlijdt, was dat bij SARS – dat inmiddels is uitgeroeid – tien procent. COVID-19 blijft steken op twee procent. Daar staat tegenover dat MERS door kamelen op de mens wordt overgedragen en minder makkelijk van mens op mens, een van de redenen dat het zich zelden verspreidt buiten het Midden-Oosten. Het besmettingsgevaar van COVID-19 is ongeveer gelijk aan griep, waarbij één persoon twee mensen besmet. Hoe deze verschillen verklaarbaar zijn? 'Daar kun je niet altijd één reden voor aanwijzen', zegt Knoester. 'Een virus is een strengetje RNA (ribonucleïnezuur) of DNA, met een capsule van eiwitten eromheen. Hoe besmettelijk een virus is, hangt er bijvoorbeeld vanaf of om de capsule nog een envelop zit, een omhulsel van vetachtige stoffen.

Waterpokken

Influenza heeft bijvoorbeeld een envelop. Dat virus is makkelijk overdraagbaar, maar omdat de envelop buiten het lichaam uitdroogt, kan het niet lang op een oppervlakte overleven. Het norovirus – het 'buikgriepvirus' – kan dat wel, omdat het geen envelop heeft. Als iemand zijn handen niet goed wast, kan hij je via de deurknop van het toilet heel makkelijk besmetten. Waterpokken zijn mede zo besmettelijk omdat je het virus al verspreidt voordat je ziek wordt. Bij een nieuw virus moet je dus maar afwachten hoe het zich zal gedragen.'

De mondkapjes die op plaatsen met COVID-19 besmettingen opduiken, wil Knoester niet veroordelen of afdoen als nutteloos, maar ze benadrukt dat er rationeel over moet worden nagedacht. 'Als jij in mijn gezicht hoest en ik heb er een lapje voor, dan is dat beter dan niets. Dat is het idee achter de dunne kapjes die mensen dragen in de risicogebieden. Maar als je anderhalve

meter afstand houdt tot iemand, is het ook veilig.’

Mondneusmasker

Knoester trekt de vergelijking met haar eigen werkplek, het UMCG. ‘Als patiënten bij ons binnenkomen met griep, moeten ze een mondneusmasker dragen in de wachtkamer, zodat ze niemand kunnen besmetten. FFP2-maskers, de dikke witte mondneusmaskers, zijn in principe voor de artsen en het verplegend personeel. Daar komt geen virus doorheen, zodat ze zelf niet ziek worden of een virus kunnen overdragen aan de volgende patiënt. Het is heel belangrijk dat patiënten hier veilig zijn en geen virus of bacteriën mee naar huis krijgen. Ziekenhuisbreed draag ik met mijn afdeling bij aan het maken van protocollen om dat te voorkomen.’

Transplantatiepatiënten

Ziedaar het werk van Knoester in een notendop. Sinds half januari is ze als chef de clinique van de afdeling Medische Microbiologie en Infectiepreventie in het UMCG verantwoordelijk voor de vertaalslag tussen de labuitslagen en diagnostiek die haar afdeling uitvoert en de behandelend arts. Ze geeft de patiëntenzorg als voorbeeld. ‘De patiëntenzorg bij virologie betreft in het UMCG vooral transplantatiepatiënten. Alle denkbare transplantaties worden hier gedaan: long, hart, dunne darm, nier, lever, stamcel. Al die patiënten lopen het risico op virusinfecties en het reactiveren van virusinfecties. Als je ooit de ziekte van Pfeiffer hebt gehad, betekent het dat je daarvan normaal gesproken nooit meer last hebt. Maar bij iemand die een harttransplantatie krijgt, kan dat virus worden gereactiveerd en daar kun je kanker van krijgen. Dus volgen we in zo’n geval het virus op bepaalde momenten na de transplantatie. Zo zijn er allerlei virale infecties, van klein, zoals een koortslip, tot groot, zoals Pfeiffer.’

Klinisch leiderschapstraject

Knoester stelt het daarbij op prijs dat het UMCG niet verwacht dat wetenschappers enkel onderzoek als hoogste doel hebben. ‘Het UMCG zet nadrukkelijk de lijn uit dat zorg en onderwijs ook heel belangrijk zijn’, zegt Knoester. ‘Het ziekenhuis is nu bezig een klinisch leiderschapstraject te ontwikkelen. Dat is een nieuwe tak van sport, want als je voorheen op academisch niveau werkte, telde je alleen mee als je onderzoek bleef doen en dan hoogleraar werd. Nu vindt men het ook heel belangrijk te investeren in de organisatie van de zorg en het onderwijs. Want alle nieuwe dokters moeten wél worden opgeleid.’

Patiëntveiligheid

Dat dat traject niet tot een hoogleraarschap hoeft te leiden, vindt Knoester niet erg. ‘Wat ik belangrijk vind is dat ik nu niet mijn tijd hoef te besteden aan het maken van beursaanvragen, maar dat ik me mag storten op het verbeteren van de processen in de zorg, dus de patiëntveiligheid. Als kersverse chef de clinique ben ik nu op het punt in mijn carrière dat ik moet gaan leren wat je nodig hebt om te inspireren en leiding te geven. En daarmee voor de patiënt te bereiken wat nodig is.’

Marjolein Knoester (1979) studeerde geneeskunde aan de Universiteit Leiden, waar ze tevens promoveerde. Van 2009 tot 2015 was ze in opleiding tot arts-microbioloog op de afdeling Medische Micro-biologie van het Leids Universitair Medische Centrum. Sinds 2015 werkt ze als arts-microbioloog met aandachtsgebied virologie in het UMCG. Afgelopen januari werd ze chef de clinique van de afdeling Medische Microbiologie en Infectiepreventie in het UMCG.

Update

We spoelen door naar 23 maart, vlak voordat dit nummer naar de drukker gaat. Nederland zit massaal thuis en de ziekenhuizen zetten zich schrap voor een grote golf aan besmettingen. Wetenschappers boeken hun eerste successen met medicijnen, snelle testen en vaccins. De pandemie zou weleens tot na de zomer kunnen voortduren. Of zoals Knoester het eind februari al zei: ‘De vraag is of het coronavirus, net als SARS, zal verdwijnen of zich, net als de griep, de rest van het jaar ergens schuilhoudt en volgende winter terugkomt. De kans is best groot dat we volgend jaar zeggen ‘daar is het weer’, maar hopelijk zijn we dan een stuk relaxter omdat we inmiddels weten dat het virus niet ernstiger is geworden.’

FOTO

DEON PRINS

WWW.DONEBYDEON.COM

HET FORUM

De huiskamer van Groningen, zo wordt het genoemd. Het nieuwe, beeldbepalende Forum rijst op aan de kop van de Grote Markt, 45 meter hoog, ongeveer reikend tot halverwege de Martinitoren. Eind november was de feestelijke opening en begin maart werd al de miljoenste bezoeker verwelkomd. Net als alle culturele instellingen, sloot het op 13 maart vanwege de corona-epidemie tijdelijk haar deuren.

Het Forum herbergt de Openbare Bibliotheek, vijf filmzalen (voor de films die voorheen in Images gedraaid werden), een 'Rooftop Cinema', het museum Storyworld over strips, animatie en games, de Forumshop, expositieruimtes, studieplekken, een smartlab en een medialab, de VVV, een restaurant en café, een dakterras en heel veel roltrappen. Hoe hoger je komt, hoe fraaier het uitzicht over Groningen. Uiteraard is ook

de universiteit geregeld in het Forum te vinden. Bijvoorbeeld met de maandelijkse Kenniscafés van Studium Generale, waarbij Groningse wetenschappers komen praten over een actueel thema. Het programma is te vinden op **www.sggroningen.nl** en **www.forum.nl**.

De bezetter overleven

Stilstaand bij 75 jaar bevrijding na de Tweede Wereldoorlog rees (opnieuw) de vraag: Had de Rijksuniversiteit Groninger ook haar helden die ze kon eren toen de bevrijding kwam? **Klaas van Berkel**, hoogleraar geschiedenis en geschiedschrijver van de Groningse universiteit, aarzelt met zijn antwoord.

MATHIJS DEEN

ONDERZOEK

WWW.RUG.NL/STAFF/K.VAN.BERKEL

Zonder dat zijn naam genoemd hoeft te worden, rijst als morele maat van alles wat goed en dapper is de geest van Rudolph Cleveringa op; de hoogleraar rechten die aan de Leidse Universiteit na het ontslag van zijn joodse leermeester Eduard Meijers in november 1940 een openbare lofrede over hem hield. De Leidse studenten drukten de rede af en verspreidden die in de rest van Nederland, de bezetter was woedend, Cleveringa werd gearresteerd en de universiteit werd voor onderwijs gesloten. Kom er maar eens om.

Johan van Meurs

Heeft de Groninger universiteit ook oorlogshelden te eren? 'De jurist Johan van Meurs,' besluit Klaas van Berkel dan, na enige aarzeling. 'Die heeft, als je naar de personeelsleden kijkt, de meest principiële houding ingenomen. Hij weigerde de ariërverklaring te ondertekenen en was daar zo hardnekkig in, dat hij zelfs door zijn joodse collega Leo Polak moest worden overgehaald zijn verzet op te geven. Van Meurs weigerde onderscheid te maken tussen Nederlanders van joodse en niet-joodse origine. En het is niet zo dat Van Meurs kon doen of laten wat hij wilde omdat hij toch uit een rijke familie kwam, al heb ik zoiets eerder wel beweerd ... Zijn kleindochter Heleen heeft me erop gewezen dat de vader van Van Meurs het hele familiekapitaal er al door had gejaagd en dat hij zelf de laatste drie jaar van de oorlog van de steun van het verzet heeft moeten leven. Maar zijn collega's hebben zonder veel protest de verklaring wel getekend.'

Ongeschonden overeind

Toen de Canadezen 16 april 1945 de stad op de Duitse troepen hadden veroverd, de Grote Markt in puin lag en er bijna driehonderd burgers en militairen waren omgekomen, kon de universiteit met weinig trots, maar met veel pragmatisme de balans opmaken. Helden stonden er niet op de loonlijst - Van Meurs was drie maanden voor de bevrijding overleden – maar de universiteit was er nog, de gebouwen stonden ongeschonden overeind. En, heel belangrijk voor Groningen: de bezetter had geen reden gezien de universiteit te sluiten.

Klaas van Berkel (1953) studeerde geschiedenis en filosofie in Groningen en promoveerde in 1983 in Utrecht. Van 1983 tot 1988 was hij verbonden aan de Open Universiteit, sinds 1986 als hoogleraar Cultuurgeschiedenis. In 1988 werd hij hoogleraar aan de RUG, waarvan hij tevens geschiedschrijver is. Sinds 1991 is hij lid van de KHMW en sedert 1997 van de KNAW. Ter gelegenheid van zijn emeritaat had de *UKrant* een interview met hem:
WWW.UKRANT.NL/MAGAZINE/HET-GEHEUGEN-VAN-DE-UNIVERSITEIT

Natuurlijk, onderzoek en onderwijs waren de laatste twee jaar tot stilstand gekomen, je kon het eigenlijk geen universiteit meer noemen, maar op papier bestond ze nog. Het personeel kon zich iedere maand in het souterrain van het Academiegebouw vervoegen om het loonzakje op te halen. En degene die dat zakje tot 1944 had uitgereikt, de oud-Vindicatrector J.L.H. Cluysenaer, was er in april als de kippen bij om de uitgepruttelde machinerie weer op te starten. Cluysenaer was als secretaris van het College van Curatoren – tegenwoordig het College van Bestuur – de spil van de universiteit geweest.

Compromissen

Keer op keer sloot Cluysenaer compromissen met de bezetter en niet al te lang na de rede van Cleveringa liet hij Polak in een telefoongesprek weten dat deze zich maar beter wat op de vlakte kon houden en niet op diens rechten moest staan. Ook raadde hij de almanakcommissie van Vindicat aan de namen van de geschorste maar nog niet ontslagen joodse hoogleraren weg te laten uit de almanak. En hij zette de studentenverenigingen onder druk in hun blad *Der Clercke Cronike* de Duitsers niet voortdurend te tarten. Overigens steunde hij studenten die de loyaliteitsverklaring niet wilden tekenen, al deed hij dat niet in het openbaar. 'Zijn enige doel was de universiteit in stand te houden, zodat ze na de oorlog meteen weer kon beginnen,' zegt van Berkel. 'Zo snel mogelijk.'

Vechten voor voortbestaan

De oorlog was als gebeurtenis nergens mee te vergelijken, maar dat wil niet zeggen dat de mensen die het allemaal meemaakten hun vooroorlogse reflexen aflegden.

FOTO E. FOLKERS, GRONINGER FOTO ARCHIEVEN

Cortège vanaf de Martinikerk, 23 juni 1945

Halverwege de negentiende eeuw hing het voortbestaan van de universiteit al aan een zijden draadje, ook in 1906, na de brand van het Academiegebouw, dreigde Den Haag haar op te doeken en in de jaren dertig kwamen er vanuit het ministerie van Onderwijs voorstellen om een paar van de Groningse faculteiten te sluiten. Dan mag het tien keer oorlog zijn, het diepe besef dat de universiteit te allen tijde moet vechten voor haar voortbestaan bleef volop werkzaam.

'Als je het in Groningen kwijt bent, dan ben je het definitief kwijt,' reconstrueert Van Berkel de gedachtegang. 'Dus je moet te allen tijde ervoor zorgen dat het instituut overeind blijft.' En dat was Cluysenaer gelukt. Uiteindelijk werd hij toch door de Duitsers gearresteerd, als represaille voor een aanslag op een politieman waar hij part noch deel aan had. Maar toen hij in de aprildagen van 1945 terugkeerde in de stad, kon hij verdergaan met waar hij gebleven was. Of hij een bezwaard geweten had, zullen we nooit weten, omdat hij zich daar nooit over heeft uitgelaten.

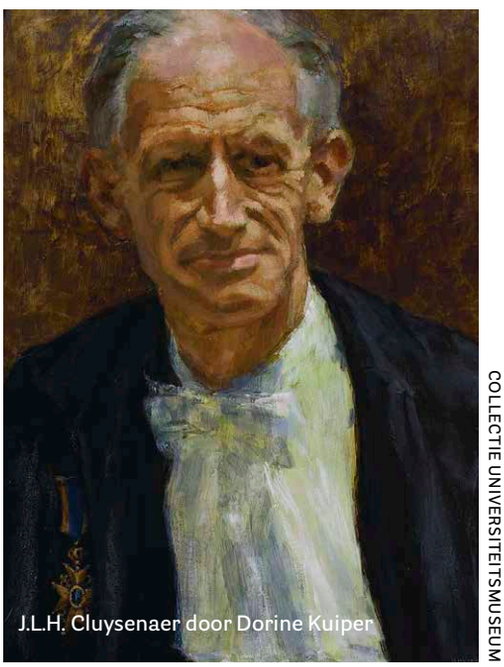
Zuivering

Met het Militair Gezag, dat direct achter de troepen aan collaborateurs moest oppakken en het normale leven weer op gang moest brengen, kwam een oude Vindicatvriend van Cluysenaer de stad binnen, luitenant Albert Jan Staverman. Samen hebben ze de zuivering van de universiteit voorbereid en mede de criteria vastgesteld om te bepalen of iemand goed of fout was geweest. Omdat Groningen de eerste Rijksuniversiteit was die bevrijd werd en er alleen nog maar algemene richtlijnen waren hoe van staatswege moest worden gezuiverd, was het mede aan Cluysenaer alles concreet te maken. Het zal niemand verbazen dat hij zichzelf buiten elke verdenking plaatste, terwijl zijn baas, de president-curator E. van Welderen baron Rengers die hij trouw had gediend, wel het veld moest ruimen. 'Hij was een pro-actief man,' observeert Van Berkel. 'Hij had door wat hij moest doen om ervoor te zorgen dat zowel hij als de universiteit er ongeschonden uit zou komen.'

Anda Kerkhoven

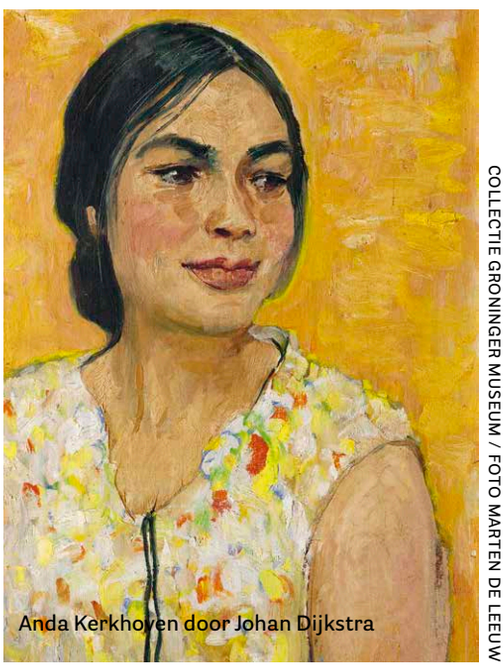
En de studenten? Wie in Groningen helden zoekt, heeft bij de studenten grotere kans ze te vinden dan bij de hoogleraren of de bestuurders. Op aandringen van Vindicat had meer dan 90 procent van de studenten geweigerd de loyaliteitsverklaring te tekenen. Dat betekende dat veel van hen hadden moeten onderduiken. Onder die ondergedoken studenten waren er die verzet gingen plegen. Een van hen, de geweldloze maar activistische verzetsvrouw en geneeskundestudente Anda Kerkhoven, is als een heuse heldin opgenomen in een gebrandschilderd raam in de aula van het Academiegebouw. Er is ook een planetoïde naar haar genoemd. Even verderop in het gebouw bevindt zich het portret van Cluysenaer, in de galerij van geportretteerde hoogleraren. Hij kreeg op het laatst een speciaal voor hem ingestelde leerstoel: Sociaal recht en het recht der economische ordening.

Zowel Cluysenaer als Anda Kerkhoven zijn overleden in Glimmen. Cluysenaer werd 68. Hij stierf niet ver van de plek waar Anda, een maand voor de bevrijding werd gefusilleerd. Ze werd niet ouder dan 25.

J.L.H. Cluysenaer door Dorine Kuiper

COLLECTIE UNIVERSITEITSMUSEUM

Anda Kerkhoven door Johan Dijkstra

COLLECTIE GRONINGER MUSEUM / FOTO MARTEN DE LEEUW

'SAVING THE PLANET' SIMPLY DOESN'T CARRY THE SAME WEIGHT AS 'SAVING OURSELVES'

Coronacrisis op de RUG

'In een paar dagen tijd leidde het crisisteam van de RUG een gemeenschap van ruim 38.000 mensen naar een nieuwe werkelijkheid. *UKrant* sprak Collegelid Hans Biemans over de totstandkoming van de coronamaatregelen en de gevolgen voor de toekomst.' Lees verder op WWW.UKRANT.NL/MAGAZINE/TROTS-DAT-IEDEREEN-DE-SCHOUDERS-ERONDER-ZET

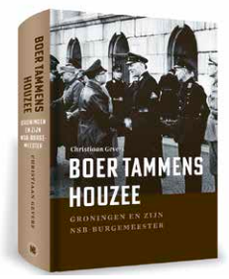
Over de gevolgen van de corona-epidemie publiceerde de *UKrant* een reeks artikelen, zoals ook: WWW.UKRANT.NL/MAGAZINE/CORONAME-DICIJN-BESTAAT-MISSCHIEN-AL, over onderzoek van farmaceuten aan de RUG naar een inhaleerbaar coronamedicijn.

En in een artikel op de RUG-site WWW.RUG.NL/CORONA-BREEKT-WET laat jurist Adriaan Wierenga zijn licht schijnen over de vraag: Welke noodmaatregelen mogen gemeenten nemen in het kader van de coronacrisis?

Podcast statistiek coronacrisis

'In de Wetenschap' is de maandelijkse podcast van de RUG. De nieuwste aflevering staat in het teken van het coronavirus. Te gast is Casper Albers, hoogleraar Toegepaste Statistiek en Data Visualisatie en de presentatoren bespreken met hem hoe data en statistische modellen van de verspreiding van het coronavirus worden gebruikt in de media, maar ook welke impact het coronavirus heeft op onderzoekers aan onze universiteit. Podcast is te beluisteren via Spotify, Apple Podcasts, Google Podcasts of WWW.RUG.NL/PODCAST.

Uitverkorene van Mussert

'Vlak voor de Tweede Wereldoorlog was Pé Tammens nog een gewone, Groningse boer. Een paar jaar later werd hij benoemd tot burgemeester van de stad Groningen en begon hij met het samenstellen van gijzelaarslijsten voor de SD.' Historicus Chris Gevers schreef een biografie over Tammens waarop hij in mei hoopt te promoveren. Vanwege 'corona' kan de plechtigheid worden uitgesteld, maar de *Ukrant* publiceerde in maart dit interview met hem: WWW.UKRANT.NL/MAGAZINE/DE-UITVERKORENE-VAN-MUSSERT

Europees patent voor windturbine

Zeevogels zoals albatrossen en stormvogels kunnen heel goed omgaan met lage windsnelheden, die in onze contreien veel voorkomen. Daarom heeft Eize Stamhuis en zijn biomimetica-groep een windturbine ontworpen naar voorbeeld van albatrosvleugels. Het design heeft een Europees patent opgeleverd.

WWW.RUG.NL/PATENT-WINDTURBINE

Bevrijding Groningen, Paterswoldseweg

Goed en fout in WOII

Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog was alumnus, oud-secretaris van het College van Curatoren van de RUG en oud-rector van Vindicat, Hendrik Jan Reinink, secretaris-generaal van het Ministerie van Onderwijs. In die hoedanigheid ondertekende hij rijksmaatregelen die onder meer leidden tot het ontslag van Joodse hoogleraren. Alumnus en eveneens oud-rector Vindicat Gerrit de Boer plaatst Reininks handelen in een breder perspectief en schetst een genuanceerd beeld van een man in gewetensnood. De Boers volledige verhaal staat op WWW.RUG.NL/ALUMNI/VERHAAL.

Taalgebruik Amerikaanse rappers

'Mijn telefoon stond roodgloeiend', vertelt promovendus taalwetenschappen Steven Gilbers. Zijn tweet over zijn onderzoek naar het taalgebruik van Amerikaanse rappers ging viral. Lees het interview dat de UKrant met hem had op WWW.UKRANT.NL/MAGAZINE/EMINEM-LEERDE-MIJ-VLOEKEN.

Docent van het jaar

FOTO ELMER SPAARGAREN

'Docent van het jaar 2019', demonstratierechtdeskundige Berend Roorda (zie ook pagina 24) wordt geroemd omdat hij veel tijd inruimt voor discussies en vragen. Het juryrapport prees zijn 'zeer duidelijke en toegankelijke verhaal over een hedendaags en belangrijk onderwerp, waarvan de uitleg goed beklijft met dank aan zijn enthousiasme'. gevraagd zelf zijn onderwijs te typeren zegt hij: 'Dat weet ik niet zo goed. Erg innovatief is het in elk geval niet, daar ben ik niet mee bezig. Ik probeer gewoon net als veel andere collega's iets moois van een college te maken, voor een veilige sfeer te zorgen en zowel de studenten zelf als hun werkstukken voldoende aandacht te geven.'

Remedie tegen nepnieuws

'Nepnieuws maakt pijnlijk duidelijk dat we informatie die in een bepaald format is gegoten, te gemakkelijk vertrouwen. (...) Kinderen en jongeren, maar ook volwassenen, moeten we daarin beter trainen. Je zou dat een positief bijeffect kunnen noemen van fake news, dat mediageletterdheid en digitale geletterdheid nu meer aandacht krijgen,' zegt universitair docent journalistiek Frank Harbers in WWW.RUG.NL/HARBERS-NEPNIEUWS

Leerstoel Agro-ecologie

'Veerkrachtige agrarische landschappen voor natuur en mens' heette de oratie die Pablo Tittonell hield. Hij bekleedt de nieuwe leerstoel Agroecology aan de RUG, ingesteld door het Wereld Natuur Fonds.

WWW.RUG.NL/LEERSTOEL-AGROECOLOGY

Algae Valley aan de Eems

BERT PLATZER REYER BOXEM BEDRIJF WWW.OMEGAGREEN.NL

Alumna **Monique Schoondorp** (56) ontwikkelde met haar bedrijf Omega Green een duurzame methode om algen te kweken.

In de Eemshaven, naast de Engie-gascentrale, klotsen de algen tegen de wanden op. In een soort lange, doorzichtige luchtbedden golft het groene water op het ritme van de luchtpompen. Oogstrijpe algen stromen vanzelf over een drempel, de zogenoemde oogstbuis in. Geoogst wordt er dagelijks: ieder etmaal verdubbelen de algen zich in omvang.

Hun hoge aandeel eiwitten en omega-vetzuren maakt algen interessant voor allerlei toepassingen, van cosmetica tot voeding voor mens en dier. 'In de biologische landbouw zitten ze bijvoorbeeld te springen om middelen tegen ziektes,' zegt Monique Schoondorp. 'In algen zitten stoffen die ervoor zorgen dat schimmels niet groeien. En bedrijven die hun CO_2-uitstoot willen terugdringen, kunnen dat met algenkwekerijen op een rendabele manier doen.'

In 2007 kreeg Schoondorp, aan de RUG afgestudeerd en gepromoveerd in de scheikunde, van de Provincie Groningen de opdracht met haar innovatieadviesbureau Nonagon te onderzoeken wat algen voor Noord-Nederland zouden kunnen betekenen. Er ging een wereld voor haar open. 'Vooral in Amerika waren algen toen een hype. Mijn conclusie was dat we ermee aan de slag moesten.' De mede-directeur van Omega Green somt de voordelen van de algenteelt op: 'Algen nemen CO_2 op, ze produceren hun eiwitten veel efficiënter dan elk ander gewas en je kunt er allerlei nieuwe producten van maken.'

Met haar zakenpartner Bert Knol startte Schoondorp een jaar later het bedrijf. Voor de teelt ontwikkelden ze een gepatenteerde platte plastic waterzak. Noppen creëren vijf buisvormige banen van twintig meter lang die zijdelings met elkaar in contact staan. Schoondorp: 'Zo worden de voedingsmiddelen verdeeld over negenhonderd liter en niet in afzonderlijke buizen met een vijfde van dat volume. Dat is essentieel, want hoe groter het volume waarin de voedingsstoffen zich kunnen verdelen, hoe beter de algen groeien. De noppen zorgen er ook voor dat het water niet dieper dan zeven tot tien centimeter is, anders zou het licht er niet doorkomen en zouden de algen niet groeien.'
Aan het ene uiteinde gaat water met nutriënten – fosfaat en nitraat – en lucht met CO_2 de zak in, aan de andere kant komen er algen uit, met water en zuurstof als reststromen. De pH-waarde van het water bepaalt de hoeveelheid toe te voeren CO2: 'Door de CO_2 wordt het kweekmilieu zuurder, maar doordat de algen de CO_2 verbruiken, stijgt de pH-waarde weer. Bij een bepaalde pH-waarde wordt er automatisch nieuwe CO_2 toegevoegd. Zo kunnen we de groei een boost geven.' Na aftrek van zaken als stroomgebruik en transport maken de algen per geproduceerde kilo droge stof maar liefst 1,4 kilo CO_2 onschadelijk.
Schoondorp werkt graag samen met de RUG. Zo werd de geautomatiseerde CO_2-toevoer ontwikkeld samen met de vakgroep Mariene Biologie, waarvan ze ook geregeld nieuwe, schone startcultures krijgt om te voorkomen dat de algen vervuild raken met micro-organismen. Met afstudeerstudenten doet Omega Green bovendien onderzoek naar de groei van algen: welke nutriëntenmix levert de meeste omega-vetzuren op? Hoeveel licht hebben de algen nodig? En moet de luchtpomp harder of zachter pompen?

Na de realisatie van algenboerderijen in Marokko en Duitsland hoopt Schoondorp dit jaar in Friesland te beginnen met de bouw van de eerste commerciële algenboerderij van Nederland. Wat haar betreft is dat het begin van iets groters. 'In Groningen kunnen we 'Algae Valley' worden. We hebben hier veel energiecentrales en industrie – en dus CO_2-productie – maar ook veel ruimte voor de teelt en bovendien kennisinstellingen die er innovatieve producten van kunnen maken.'

'HOE MEER JE FIETST, DES TE MEER WIND TEGEN' (RINUS LAMEIJER)
STELLING **CHARLOTTE LAMEIJER** FACULTEIT MEDISCHE WETENSCHAPEN

Hoe organiseer je scholen zo dat leerlingen én docenten optimaal kunnen leren? Want dat die organisatie niet altijd goed verloopt, is een van de oorzaken van het huidige lerarentekort. Hoogleraar onderwijskunde **Klaas van Veen** constateert te vaste structuren en vreemde kronkels.

KIRSTEN OTTEN
HH / RICHARD BROCKEN

WWW.RUG.NL/STAFF/KLAAS.VAN.VEEN

‘Echt goed lesgeven doe je er niet even bij’

Als zijn tante niet zo doortastend was geweest, was Klaas van Veen misschien in een heel andere tak van sport beland: ‘Ik was zo’n gemiddelde zeventienjarige die geen idee had wat ie moest gaan doen met zijn leven. Op een dag nam mijn tante mij apart en zei: “Ik heb goed nieuws en ik heb slecht nieuws. Het goede nieuws is dat ik weet welk beroep echt bij jou past en het slechte nieuws is dat je het een hele stomme opleiding vindt.” De Pabo had toen al last van haar imago, maar mijn tante wist mij toch te overtuigen.’
Die opleiding blijkt in de praktijk lang zo ‘stom’ niet. Tijdens de stages wordt Van Veen geraakt door de magie van het lesgeven: ‘Die gretigheid van kinderen om te leren, als je merkt dat kinderen ergens komen dankzij jou. Als ze van tevoren denken “dat lukt me nooit” en het lukt tóch.’ Tegelijkertijd ziet hij dan al dat er in de organisatie van scholen dingen misgaan en hij mist het ‘echte studeren’.

Ideologie

Na de Pabo kiest hij dan ook voor de studie onderwijskunde in Nijmegen, waar hij in 1998 begint aan een promotieonderzoek naar hoe docenten omgaan met vernieuwingen. ‘Daar was een directe aanleiding voor, want in dat jaar werden de Tweede Fase en het Studiehuis ingesteld in het voortgezet onderwijs. En ik merkte dat er iets raars aan de hand was. Veel docenten kwamen met goede argumenten waarom deze vernieuwingen niet konden slagen, maar ze kregen te horen: “Jouw weerstand vertelt dat je traditioneel bent, ouderwets, lui, moe…” Die docenten werden overruled door bestuurders, door

Klaas van Veen (1970) studeerde, promoveerde en werkte als lerarenopleider en universitair docent aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Van 2005 tot 2013 was hij universitair hoofddocent aan de Universiteit Leiden. Vervolgens werd hij in Groningen hoogleraar aan de universitaire lerarenopleiding, verantwoordelijk voor het onderzoeksprogramma ‘The pedagogy and effectiveness of teacher learning’. Tevens is hij vice-decaan van de Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen en formeel directeur van de Lerarenopleiding.

schoolleidingen, experts, politici,… Allemaal mensen die vonden dat ze het beter wisten dan zij die dag in dag uit op die scholen bezig waren. In 2003 concludeerde ik in mijn proefschrift dat deze grootschalige vernieuwingen voornamelijk gebaseerd waren op ideologie in plaats van empirische evidentie. De commissie Dijsselbloem bevestigde vijf jaar later die conclusie, tot grote frustratie van vele leerkrachten, die nu achteraf alsnog in hun gelijk werden gesteld.’

Waarom 50 minuten?

Sinds eind 2013 is Van Veen hoogleraar in Groningen, directeur van de lerarenopleiding en sinds anderhalf jaar vice-decaan van de Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen. Zijn huidige onderzoeksprogramma richt zich op het optimaliseren van het leren van zowel leerlingen als van docenten. ‘Op de manier waarop scholen zijn georganiseerd is behoorlijk wat aan te merken,’ vindt Van Veen: ‘Drieëndertig kinderen in één klas, is er een onderwijskundig principe dat dat rechtvaardigt? En die lessen van vijftig minuten… waarom is daarvoor gekozen? En is dat voor het leren en lesgeven optimaal? Volgens mij zou je zoiets veel meer moeten laten afhangen van het leerdoel, de leerlingen die je voor je hebt, hoe jij lesgeeft, wat de inhoud van de les is… Tal van factoren die bepalen hoelang je ergens mee bezig bent. Dat soort onderwijskundig denken gebeurt wel, maar we zitten heel erg vast in structuren die ooit zijn bedacht.’

Slecht imago

Dat die organisatie niet altijd deugt, is volgens Van Veen een van de oorzaken voor de huidige problemen in het onderwijs. ‘Het beroep van docent heeft een slecht imago: je hebt weinig professionele autonomie, er wordt weinig beroep gedaan op jouw intellectuele capaciteiten, de werkdruk is hoog en je

verdient er ook nog eens weinig, zo wordt er gedacht. En deels klopt dat ook – die lonen in het basisonderwijs zijn gewoon echt te laag. Trek die salarissen gelijk met het voortgezet onderwijs! Dertig jaar geleden vond men het terecht dat je als hbo'er minder verdiende dan iemand met een academische graad. Tegenwoordig is dat onacceptabel, maar de politieke wil om dit aan te pakken ontbreekt vooralsnog. Eigenlijk gaat niemand het basisonderwijs in vanwege het salaris, maar vanwege de passie voor die kinderen en dat leren. Maar op een gegeven moment gaat dat salaris je wel enorm irriteren.'

Vreemde kronkel

Oplossingen om het onderwijs aantrekkelijker te maken worden nu vooral gezocht in het uitbreiden van het takenpakket. Zo zijn veel docenten tegenwoordig ook druk met managementtaken en 'mentoring', extra taken, die meer loon opleveren. 'Een vreemde kronkel,' aldus Van Veen. 'Je kiest niet vol overtuiging voor een bepaald beroep om er vervolgens allerlei andere taken bij te gaan doen. Het leidt de aandacht af van het lesgeven zelf. Terwijl je mensen voor de klas wilt die met hart en ziel voor het onderwijs gaan. Echt goed lesgeven doe je er niet even bij.'

Hoe hopeloos is de situatie in Nederland nu eigenlijk? In de media lezen we geregeld dat het niveau van ons onderwijs daalt. 'Die ratings zijn allemaal heel twijfelachtig. Ons onderwijs is wereldwijd gezien nog altijd van hoog niveau. Er zijn wel schoolsystemen die een slag beter zijn, zoals in Finland, maar het is onmogelijk zo'n totaal andere aanpak zomaar over te planten naar Nederland.

Schoolbesturen meer armslag

Ondertussen kampen we hier al wel ruim vijftien jaar met een lerarentekort. Met kunst- en vliegwerk weten scholen het vaak wel te regelen, bijvoorbeeld door mensen onbevoegd voor de groep te zetten en ze gelijktijdig op te leiden. Daar wordt het onderwijs niet beter van. Maar volgens mij begint landelijk het besef wel door te dringen dat er iets aan het beroep zelf moet gebeuren. En de sleutel ligt op dit moment bij de schoolbesturen. Zij hebben sinds een aantal jaren veel meer armslag. Zij verdelen het geld en bepalen wie ze aanstellen. Maar ze hebben ook de ruimte scholen zó te organiseren dat het aantrekkelijk wordt er te werken. Kleinere klassen, minder lesuren, de focus op doceren in plaats van op randtaken, zodat je echt ruimte voor lesgeven creëert. Ik heb het gevoel dat het besef van de urgentie en de eigen mogelijkheden toeneemt bij die besturen.'

Zin geven

En hoe zorgen we dat jonge mensen de lerarenopleidingen weer weten te vinden? 'Wanneer de ruis om het vak verdwijnt, komen ze vanzelf weer. De focus moet weer op het lesgeven zelf komen te liggen en op de enorme waarde daarvan. Als docent ben je dagelijks bezig met het vormen van mensen. Aan het eind van de dag of tijdens een les merk je dat kinderen opeens iets snappen, opeens iets kunnen, daar zit de kick! Wanneer dat lukt, ben je als docent soms haast trotser dan het kind zelf. Kinderen willen de complexe werkelijkheid beter beheersen, begrijpen. Ze willen dat jij ze een perspectief biedt, vergezichten laat zien, structuur geeft. Als je zin wilt geven aan je leven, iets wilt betekenen voor anderen, dan is onderwijs een van de mooiste terreinen om bezig te zijn!'

‘Grondrechten gaan boven een gezellige intocht’

ANNEMARIE KOK WWW.RUG.NL/DOCENTVANHETJAAR

ONDERZOEK

HH / SIESE VEENSTRA WWW.RUG.NL/STAFF/B.ROORDA

Van boeren tot baggeraars en van Koerden tot klimaatspijbelaars: in 2019 trok een bonte stoet demonstranten door ons land. Een gesprek met Berend Roorda, Docent van het Jaar 2019 en juridisch onderzoeker bij de RUG, over het recht op betogen, waarvan steeds vaker gebruik wordt gemaakt.

Wat hij, als kenner van het Nederlandse demonstratierecht, de interessantste nationale betoging uit het politiek nogal roerige jaar 2019 vond? Berend Roorda hoeft niet lang na te denken: ‘Dat waren toch wel de boerenprotesten. Om een aantal redenen. Zo was er door al die tractoren op de snelweg sprake van de langste ochtendspits ooit en verschafte een aantal deelnemers zich op gewelddadige wijze toegang tot het Groningse provinciehuis. Maar ook rees onder meer de vraag bij wie precies de bevoegdheid lag een en ander in goede banen te leiden, gezien de bovenregionale schaal van de voertuigbewegingen.’

Roorda is universitair docent aan de rechtenfaculteit van de RUG en onderzoeker bij het Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid, eveneens in Groningen. In 2016 promoveerde hij op een studie naar de betogingsvrijheid in Nederland, Duitsland en Engeland. Geregeld wordt hij sindsdien als deskundige benaderd door de media, want demonstreren is *hot* – zowel in Nederland als mondiaal. Over het recht op demonstreren ging ook een kort openbaar college waarmee Roorda in januari de titel ‘RUG-docent van het jaar 2019’ veroverde.

Bewondering

Door de diverse massale betogingen van het afgelopen jaar en alle media-aandacht daarvoor, leek het wel alsof demonsteren plotseling terug was van weggeweest. Maar tussen de jaren zestig – ook een tijd van veel protesten – en nu zijn Nederlanders gewoon doorgegaan met actievoeren. Sinds begin deze eeuw doen zij dat in toenemende mate

FOTO ELMER SPAARGAREN

Berend Roorda (1987)
Studie Ma Staats- en Bestuursrecht (cum laude) | 2011 **Promotie** op *Het recht om te demonstreren. Een vergelijkende studie naar de betogingsvrijheid in Nederland, Duitsland en Engeland vanuit internationaalrechtelijk perspectief* | 2016
Werk universitair docent bij Algemene Rechtswetenschap van de RUG en onderzoeker bij Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid
Nevenactiviteit: nauw betrokken bij Studenten-Koepel voor Levensbeschouwelijke Organisaties (SKLO) in Groningen en het initiatief 'All Ears' (www.allearsgroningen.nl), een luisterend oor voor studenten die daaraan om welke reden dan ook behoefte hebben.

en in de meest uiteenlopende vormen: van bezettingen tot stiltebijeenkomsten en van blokkades tot tentenkampen.
Alleen al in Den Haag waren er in 2019 meer dan 1600 betogingen. Ook lieten dat jaar opvallend veel verschillende groepen demonstranten van zich horen. Naast bekende bewegingen als Greenpeace, Pegida, Kick Out Zwarte Piet en 'gele hesjes' gingen onder anderen scholieren, Koerden, bouwers, leraren, baggeraars, hoveniers en leden van milieugroepering Extinction Rebellion de straat op. Verder vinden er in ons land ook geregeld kleinere demonstraties plaats, die de landelijke en regionale pers doorgaans niet halen, vertelt Roorda.
De jurist, tevens drievoudig Nederlands judokampioen, heeft zelf nooit meegedaan aan een openbaar protest. 'Ik ben niet zo activistisch aangelegd. Maar ik heb de laatste jaren wel met meerdere demonstranten contact gehad. Sommigen steken enorm veel tijd en energie in de zaak die zij willen bepleiten. Daar heb ik wel bewondering voor.'

Censuurverbod

Samen met enkele collega-deskundigen waakt Roorda scherp over het betogingsrecht dat in 1983 expliciet werd opgenomen in de Grondwet (artikel 9). Eerder bestond het als het recht van vergadering. Kern van dit recht, dat ook is opgenomen in internationale verdragen, is dat het eenieder vrij staat samen met een of meer andere personen in het openbaar een mening te uiten. Voorafgaande toestemming is daarvoor niet nodig. Veel gemeenten kennen wel de regel dat je een demonstratie tijdig moet melden. Maar wie dat niet doet, weet zich door de Grondwet en Europees recht beschermd, zegt Roorda. 'Een betoging kan niet zomaar worden verboden om de enkele reden dat een vereiste voorafgaande kennisgeving ontbreekt.'
Voor burgemeesters, die verantwoordelijk zijn voor zowel het hooghouden van het demonstratierecht als voor de openbare orde, bestaan er wettelijk gezien drie aanleidingen op basis waarvan zij in principe beperkingen aan een demonstratie kunnen opleggen of de samenkomst desnoods kunnen verbieden: gezondheidsrisico's, verkeershinder en 'wanordelijkheden'. Roorda: 'Omdat we in Nederland een censuurverbod kennen, kan de *inhoud* van een protestactie in elk geval nooit reden zijn voor een verbod op voorhand. Uiteraard kan de politie zo nodig wel optreden als een demonstratie eenmaal bezig is.'

Shockeren

Per situatie, vervolgt hij, dient steeds te worden afgewogen wat zwaarder telt: de uitingsvrijheid of een ander belang, zoals het voorkomen van ernstige overlast voor andere burgers. Het eind 2018 verschenen handboek *Demonsteren bijkans heilig* helpt bestuurders op dit punt verdedigbare keuzes te maken. Door zijn niet aflatende onderzoek naar het verloop van menige (tegen) demonstratie weet Roorda dat burgemeesters niettemin met regelmaat ten onrechte ingrijpen, zowel vooraf als gedurende een protestactie. 'Zo was er in Limburg een burgemeester die had verordonneerd dat er bij een demonstratie tijdens de komst van Sinterklaas geen negatieve geluiden over zwarte piet mochten klinken. Hij vond het kennelijk vooral belangrijk dat het gezellig zou blijven. Maar daar kun je grondrechten echt niet voor opofferen.'
Dat vorig jaar ook Tweede Kamerlid en VVD-fractievoorzitter Klaas Dijkhoff alsmede premier Rutte Sinterklaasintochten wilden vrijwaren van (voor kinderen merkbare) antiracisme-protesten, noemt Roorda 'ongelooflijk'. 'Zeker als liberalen hadden deze politici juist moeten opkomen voor de burgerlijke vrijheden. En om met het Europese Hof te spreken: protestacties mogen gerust schuren en shockeren. Omdat het kunnen ventileren én het kunnen tolereren van tegengeluiden in een democratische rechtsstaat essentieel zijn.'

Wetswijziging

Het demonstratierecht is ook om andere redenen een groot goed, stelt Roorda. 'Met name voor minderheden is het een belangrijk middel om hun stem te verheffen. Bovendien bevordert de mogelijkheid om te demonsteren de maatschappelijke stabiliteit, doordat onvrede, woede, bezorgdheid en politieke wensen langs deze weg vreedzaam kenbaar kunnen worden gemaakt.'
Volgens de jurist wordt het betogingsrecht in de praktijk nu al met al onvoldoende beschermd. Zijn proefschrift uit 2016 mondde dan ook uit in een serie aanbevelingen ter modernisering van de sinds 1988 geldende Wet openbare manifestaties (Wom). In het kader van zijn promotieonderzoek voerde Roorda met twee collega's ook een afzonderlijke evaluatie van deze wet uit in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Waarschijnlijk dit jaar wordt de vernieuwde Wom van kracht. Tot ongenoegen van de drie betrokken onderzoekers zal daarin slechts een klein deel van hun voorstellen terug te vinden zijn.

Teleurgesteld

Roorda: 'In onze ogen was het hoog tijd voor een grondige herziening. Wij adviseerden onder andere om uniforme regels te introduceren daar waar gemeenten nu met verschillende voorschriften werken, en om enkele (straf)bepalingen in de Wom in overeenstemming te brengen met mensenrechtenverdragen. De wijziging van de Wom behelst straks echter niet veel meer dan een herformulering van een paar bepalingen in de huidige wet die aan duidelijkheid te wensen overlaten en daardoor niet altijd juist worden toegepast. De argumenten van het ministerie om daarmee te volstaan waren niet sterk. Vooral dat heeft me teleurgesteld.'

Meer op WWW.RUG.NL/ALUMNI/AGENDA

Naar alle waarschijnlijkheid zullen er de komende weken nog geen alumnibijeenkomsten gehouden kunnen worden. We zijn aan het nadenken over eventuele alternatieven, zoals online lectures, en zullen u hierover per e-mail informeren. Houd voor actuele informatie daarom WWW.RUG.NL/ALUMNI/AGENDA *goed in de gaten.*

Archeologie

De Algemene Ledenvergadering van Archeolumni Groningen is gepland op **vrijdag 17 april**, aanvang 14.00 uur, in het Universiteitsmuseum. Daarna is er een inleiding op de tentoonstelling Digitall. Ervaar de toekomst van de archeologie en een bezoek aan deze expositie, met aansluitend een borrel. U kunt zich aanmelden via ALUMNINETWERKGIA@RUG.NL.

Bewegingswetenschappen

Op **4 mei** organiseert Studiosi Mobilae, in samenwerking met twee andere studieverenigingen een carrièredag in Amstelveen. Hier zullen verschillende workshops plaatsvinden. Ook is er een bedrijvenmarkt waar je in contact kunt komen met bewegingswetenschappelijk gerelateerde bedrijven. WWW.STUDIOSIMOBILAE.NL

Rechtsgeleerdheid

Op **vrijdag 15 mei** organiseert de Faculteit Rechtsgeleerdheid de alumnimiddag *'Terug in de collegebanken'*. Alumni rechten zijn dan van harte welkom om weer 'net als vroeger' college te komen volgen. Uit het diverse aanbod kunt u twee (actuele) juridische onderwerpen kiezen. De middag wordt afgesloten met een borrel. WWW.RUG.NL/RECHTEN/ALUMNI

Onderwijskunde

Op **15 mei** vindt de jaarlijkse ledenactiviteit van de AVOG (Alumnivereniging Onderwijskunde Groningen) plaats. WWW.AVOGRONINGEN.NL

VOLG ONS OP Alumni – University of Groningen Alumni – University of Groningen
Alumni – University of Groningen alumniuniversityofgroningen

FOTO REYER BOXEM

Nieuw verjaardagsgedicht door Lilian Zielstra

Ieder jaar sturen de RUG en het UEF een speciaal verjaardagsgedicht naar alle alumni waar we een e-mailadres van hebben. Het gedicht van afgelopen jaar was van de hand van alumnus en PC Hooftprijswinnaar Tonnus Oosterhoff. 'Hartstikke bedankt voor jullie wensen! En wat een prachtig gedicht!!', 'Thanks for your best wishes and this special birthday poem!!!', 'Studying in Groningen is such a precious memory, it gave me a chance to meet new friends, a chance to start an independent life.', 'Groeten vanuit Brabant maar er gaat echt niets boven Grun' 'Roses are red. Violets are blue. I got two emails for my birthday. The best one's from you.' Dit waren een paar van de vele reacties die we mochten ontvangen. Het nieuwe gedicht is geschreven door Lilian Zielstra, alumna Nederlands en voormalig RUG- en stadsdichter. Donald Gardner maakte de Engelse vertaling. Wilt u het verjaardagsgedicht ook ontvangen? Geef dan uw e-mailadres door via WWW.RUG.NL/ALUMNI/UPDATE.

10de Lustrum Vindicat 1970

Het is 'NOW OR NEVER'

50 jaar geleden werden we lid van Vindicat en dat gaan we groots vieren.

SAVE THE DATE
7 November 2020

Informatie: MJVANDERSOMMEN@HOTMAIL.COM

Alumnus wijsbegeerte? Word lid van onze alumnigroep!

Ook zo benieuwd naar ervaringen op de arbeidsmarkt van oud-studiegenoten? En zin om je kennis weer eens een boost te geven? Meer voordelen van het lidmaatschap vind je op onze vernieuwde alumnipagina RUG.NL/FILOSOFIE/CONTACT/ALUMNI. Meld je aan bij onze alumnigroep via ALUMNI-WIJSBEGEERTE@RUG.NL en blijf op de hoogte.

FOTO JEROEN VAN KOOTEN

Alumnikringen en overige activiteiten

De activiteiten voor alumni in onder meer **Sydney**, **Johannesburg** en **Twente** moesten helaas worden uitgesteld naar een later tijdstip dit jaar.

Het Career Café in Groningen, voor studenten en door jonge alumni, is tot nader orde uitgesteld.

De alumni-avond in **Brussel** met Hedderik van Rijn en Thierry Geerts vindt – onder voorbehoud – plaats op **10 juni**.

De Ben Feringa Lecture in **San Francisco** is – onder voorbehoud – verplaatst naar **20 augustus**.

ubbo emmius fonds

eric bleumink fonds

‘Ik kon nog geen ei koken’

Steun ook talentvolle studenten uit ontwikkelingslanden.

De decemberactie voor het Eric Bleumink Fonds bracht tot nog toe € 38.472,– op. U kunt nog steeds doneren via NL 80 ABNA 056 3098 961, t.n.v. Stichting Ubbo Emmius Fonds, inzake Eric Bleumink Fonds.
www.rug.nl/ebf

Eric Bleumink Fonds
tel. (050) 363 7595,
bleuminkfonds@rug.nl

ELLIS ELLENBROEK GERHARD TAATGEN WWW.RUG.NL/EBF

Twee dagen voor de deadline wees iemand Sabrina Suhani op het Eric Bleumink Fonds. Een beursaanvraag op de valreep resulteerde in haar eerste buitenlandse verblijf ooit. In Groningen onderzoekt Sabrina de bacterie *staphylococcus aureus*. En ze kijkt de academische mores af.

Sylhet, de stad in het Noord-Oosten van Bangladesh waar zij vandaan komt, lijkt op Groningen, vindt Sabrina Suhani. Kalm, vriendelijk, overzichtelijk. Suhani (30) groeide op in Sylhet, ging er naar de universiteit en bleef als staflid verbonden aan haar afdeling Genetic Engineering and Biotechnology. Vorige zomer kwam ze met een beurs van het Eric Bleumink Fonds naar de RUG voor een tweejarige master Biomedical Sciences. ‘Ik was tot dan eigenlijk geen moment alleen geweest of ergens anders dan in Sylhet. Ik woonde bij mijn ouders, wat in Bangladesh normaal is voor ongetrouwde meisjes. Je zou me wel een nerdy persoon kunnen noemen. Ik kon nog geen ei koken. Maar soms wil je niet aan de risico’s denken, je ogen sluiten en gaan!’
Suhani geniet, al maakt ze ook een ‘tough time’ door. Haar moeder is ziek en ondergaat chemotherapie en ook vader heeft gezondheidsklachten. Dat maakt de afstand extra groot. Maar haar ouders zijn opgetogen over wat ze doet. ‘Dit is wat zij voor mij hebben gedroomd. Mijn moeder zegt: “Je moet je eigen leven leven”.’
In Sylhet was ze bezig met het onderwerp waar ze nu in een lab van het UMCG aan verder werkt: bacteriën die resistent zijn tegen antibiotica. In Bangladesh zocht ze naar de reden van de resistentie, in Groningen probeert ze een therapie te ontwikkelen om de resistentie van de beruchte bacterie *staphylococcus aureus* te doorbreken. Ze zou monsters uit haar thuisland willen laten komen, om te onderzoeken. ‘In Bangladesh en andere Aziatische landen is de bacterie nog resistenter dan hier, omdat ze daar veel meer antibiotica slikken.’
Suhani hoopt op een promotieplaats in Nederland. Maar straks gaat ze eerst terug, naar haar afdeling die haar een studieverlof van twee jaar heeft gegeven. Over tien jaar hoopt ze – met de letters dr. voor haar naam – in haar land een succesvolle onderzoekster te zijn die samenwerkt met vooraanstaande buitenlandse universiteiten.
‘Het wetenschappelijke klimaat in Bangladesh versterken’ is een van haar specifieke doelen. Gevraagd naar wat ze daarmee bedoelt, zegt Suhani haar ogen en oren goed de kost te geven om de Nederlandse academische do’s en don’ts op een rij te krijgen. ‘Hoe een groot lab wordt gerund door een heleboel PhD-studenten. Dat wil ik straks zo veel mogelijk overdragen op mijn studenten in Bangladesh.’
Ze laat zich inspireren door hoe Groningse docenten omgaan met studenten. ‘Je kunt naar ze toe gaan met wat voor vraag je ook hebt. Ze reiken je dingen aan, maar laten je het daarna zelf doen. Ze dicteren niet.’
In Bangladesh is er meer afstand. ‘Bij ons zijn de docenten nogal formeel. In Nederland zijn ze grappiger. Veel bodylanguage en gebaren. Hier kun je ook eten in de klas en koffiedrinken, dat zal in Bangladesh niet gebeuren. Ook bij de docenten niet. Alleen water.’

‘ONE DIES OF LACK OF MOVEMENT, NOT OF OLD AGE’ (MONGOLIAN PROVERB)
STELLING **OYUNTUGS BYAMBASUKH** FACULTEIT MEDISCHE WETENSCHAPEN

Tekst > Marjan Brouwers

‘De digitale transformatie is een must’

Sinds 2016 is Folkert Pama (49) directeur Pensioenen bij verzekeringsmaatschappij a.s.r. Dagelijks heeft hij te maken met de grote verandingeringen binnen de pensioenwereld. “Pensioen gaat ons allemaal aan.” Bij AOG School of Management volgde hij de leergang Leiderschap bij Digitale Transformaties: een vraagstuk dat ook binnen a.s.r. sterk leeft.

Eigenlijk zit Pama al zijn hele werkzame leven in de pensioenwereld. “Vroeger werd dat gezien als een stoffige branche, maar tegenwoordig zien mensen in dat pensioen een thema is dat ons allemaal aangaat.” Na zijn Heao-opleiding begon hij zijn loopbaan in Groningen, bij Beon Pensioen- en Vermogensbeheer, werkte achtereenvolgens bij ABN Amro en Delta Lloyd om daarna zelf een zelfstandig pensioenbedrijf op te zetten: BeFrank, tegenwoordig onderdeel van Nationale-Nederlanden.

Geluksgeneraties of solidariteit?

Gedurende zijn loopbaan is de pensioenwereld enorm veranderd. In de jaren negentig hadden de pensioenfondsen nog hoge dekkingsgraden en werden riante VUT-regelingen bedacht. Pama: “Werknemers gingen met de VUT als ze 57,5 werden en kregen dan een mooie zak geld mee. En toen barstte eerst de internetzeepbel-crisis uit, gevolgd door de kredietcrisis en waren de pensioenpotjes opeens een stuk minder goed gevuld. Al die mooie regelingen werden afgeschaft en nu weet je op je 50ste dat je nog 15 tot 18 jaar moet doorwerken. Steeds vaker vragen mensen om eigen pensioen-potjes, maar daar zijn de vakbonden op tegen. Een belangrijke reden om het systeem niet te wijzigen is dat ze geen geluksgeneraties willen creëren. Dat vind ik raar, want die geluksgeneraties bestaan feitelijk al: dat waren de mensen die indertijd riant met de VUT konden gaan. Voor mij moet solidariteit niet doorschieten. Risico’s die je zelf kunt dragen, moet je zelf dragen. En de risico’s die we als individu niet kunnen dragen, die moeten we samen dragen. Die discussie voeren we nu volop in de pensioenwereld.”

De echte digitale transformatie moet nog komen

Vorig jaar meldde Pama zich aan bij de leergang Leiderschap bij Digitale Transformaties van AOG School of Management. “Ik zocht een leergang waarmee ik me verder kon bekwamen in mijn

leiderschap, maar ook inhoudelijk kon leren. Ook ik wil werken aan mijn eigen duurzame inzetbaarheid. Bij a.s.r. is al veel gedaan aan digitalisering, maar de echte digitale transformatie moet nog komen." Digitaliseren, legt hij desgevraagd uit, gaat over het digitaal maken van je processen. "Als je een verzekering wilt wijzigen, bijvoorbeeld door een extra overlijdensrisicodekking toe te voegen, dan vragen wij soms om een gezondheidsverklaring. Vroeger kreeg je dan een papieren formulier thuisgestuurd dat je moest invullen en weer opsturen. Nu kun je zo'n formulier als pdf vinden via een portal of je krijgt er een via de mail. Je klikt een paar dingen aan en je bent klaar. Dat is digitalisering." De digitale transformatie gaat een flinke stap verder, vervolgt hij. "Als we jou als klant al kennen, krijg je een intelligent webformulier. Terwijl je het formulier aanvult vindt de beoordeling automatisch plaats met behulp van een algoritme dat het vervolgproces in werking zet. Die stap biedt meer gemak voor de klant en minder werk voor de verzekeraar. Als je dat helemaal goed inregelt, ook intern, is dat een voorbeeld van een digitale transformatie in onze branche."

Neem mensen mee in het veranderingsproces

Terugkijkend op de leergang geeft Pama aan dat hij meer inzicht heeft gekregen in de noodzaak om mensen mee te nemen in veranderingen. "Een digitale transformatie is gewoon een groot veranderingsproces. Je gebruikt die digitale technieken om te veranderen en daarbij is het van belang dat je mensen goed meeneemt, informeert en betrekt. Je moet verder kijken dan de IT-afdeling." Hij schetst hoe a.s.r. is overgestapt op een nieuw serviceplatform voor pensioenmedewerkers. "Ons nieuwe systeem biedt ons een integraal klantbeeld, waarmee we vragen van klanten sneller en beter kunnen beantwoorden en zelfs kunnen voorkomen. Daarvoor moet je de data van klanten op een juiste manier integreren in het systeem. Aangezien we zowel voor werkgevers, werknemers als adviseurs werken, is dat best complex en daarom willen we dat medewerkers alle klantgegevens in één keer in beeld hebben. Vroeger hadden ze wel zes schermen openstaan en dat willen we dus niet meer. Wat ik nu beter begrijp is dat mensen het altijd lastig vinden als hun werkwijze moet veranderen, vooral als niet helder is wat het hen zelf oplevert. De valkuil bij zo'n veranderingsproces is dat je alleen de voordelen voor a.s.r. en de klant benadrukt en vergeet om de voordelen voor de medewerker te laten zien. De adoptie van zo'n nieuw systeem is cruciaal en daarom zijn we tegelijk met de start van de bouw van het systeem ook gestart met het adoptieprogramma. We maken steeds duidelijk wat we willen doen, waarom en wat we van mensen verwachten. In januari zijn we live gegaan en nu zijn we bezig met het verwerken van de feedback in de komende update."

Klanten helpen digitale vaardigheden te ontwikkelen

Een ander inzicht is dat er nog veel mensen zijn die niet over de digitale vaardigheden beschikken om mee te kunnen gaan in zo'n transformatie. Pama: "Veel van onze klanten behoren tot de generatie die het liefst alles online doet. Maar we hebben ook veel klanten op leeftijd die al (heel lang) een pensioenuitkering ontvangen. Die hebben vaak niet eens een computer. Als we die mensen een brief sturen met de mededeling dat we onze dienstverlening voortaan digitaal gaan doen, gaan ze mogelijk om praktische redenen niet akkoord. Ons motto is dat we mensen willen helpen en dus hebben we besloten dat we bij deze klanten doorgaan met de papieren dienstverlening. Maar, als ze wel willen, kunnen ze via a.s.r. een gratis cursus digitale vaardigheden volgen. Daarvoor werken we samen met de Stichting Lezen en Schrijven."

Digitale transformatie is een must

De digitale transformatie is een must, benadrukt Pama. "De hele markt is er mee bezig en je hebt dus niet de keuze om het maar niet te doen. Tijdens de leergang hebben we gediscussieerd over de vraag of een grote organisatie als de onze daartoe wel in staat is. Je kunt er ook voor kiezen om die mammoettanker van een organisatie gewoon door te laten varen, terwijl je buiten je organisatie om een speedboot lanceert die het helemaal anders gaat doen. In feite heb ik dat zelf een keer gedaan met BeFrank. Ik denk dat je ook als grote organisatie kunt meegaan in de veranderingen die de digitale transformatie vereisen. De besluitvorming kost meer tijd, omdat je met zoveel stakeholders te maken hebt. Op een speedboot ga je wellicht heel hard, maar met een tanker kom je vaak verder."

Wat wil de klant?

Uiteindelijk gaat het erom dat je als organisatie denkt vanuit het perspectief van de klant, niet van je eigen product, vindt Pama. "Onze klanten hebben vaak geen eigen financieel adviseur, maar willen wel doen aan financial planning. Vraagstukken die bij onze klanten leven gaan bijvoorbeeld over de vraag of ze eerder kunnen stoppen met werken. Of ze hun hypotheek vervroegd moeten aflossen. Uitzoeken waar onze klanten behoefte aan hebben is een van de *jobs to be done*. Dat gaat allemaal over het inkomen voor later, het onderwerp van mijn visiedocument dat ik schreef tijdens leergang."

Scenario's voor de toekomst

Kijkend naar de toekomst van de pensioenen hoopt hij dat mensen beseffen dat het pensioen in Nederland echt goed geregeld is. "Ik hoop dat mensen met ons gaan werken aan hun eigen financial planning en dan weer blij worden met hun eigen pensioen. Dat we met het nieuwe pensioenakkoord een streep kunnen zetten onder het verleden en samen gaan werken aan de toekomst." Hoe die toekomst eruit zal zien weet natuurlijk niemand, ook een verzekeringsbedrijf niet. "Wij monitoren alle technologische ontwikkelingen, zoals voice en kunstmatige intelligentie en de gevolgen ervan voor ons bedrijf. We kijken naar de trends en maken daar scenario's op. Als er een deur dicht gaat, weten we welke andere deur we weer kunnen openen."

Meer informatie over de leergang
Leiderschap bij Digitale Transformaties?
Kijk op aog.nl/br5

De vooruitgang voor zijn.

AOG school of management

connected to FREIA | NVAO

KOP DER BIE

Afgestudeerd? Maar toch niet úitgestudeerd? Ontdek wat de RUG nog allemaal te bieden heeft, al dan niet online: van lezingen, cursussen en collegereeksen tot video's, bijeenkomsten en een UB-lidmaatschap. Hieronder een greep uit het aanbod. Kijk verder op www.rug.nl/kopdrbie

Bij het ter perse gaan van dit nummer zijn vanwege het coronavirus alle evenementen tenminste tot en met 10 april afgelast of uitgesteld. Nadere informatie volgt op **www.rug.nl/kopdrbie**.

Lezingen

15 april – 20.00 uur
Studium Generale Groningen
Abdelkader Benali: De vreemdeling – racisme uitgelegd aan onszelf

16 april – 17.00 uur
Studium Generale Groningen
Foute Groningers? In gesprek met Mieke Meiboom, Klaas van Berkel e.a.

17 april – 20.00 uur
Groningse Nacht van de Filosofie
Het uur van de waarheid – Lezingen, filosofische discussies en debatten met meer dan 25 sprekers op zoek naar de waarheid, de grap en het goede in de mens

21 april – 18.00 uur
Studium Generale Groningen
Kennisdiner – Toeval, of niet? Met Rob den Otter, Job de Grefte, Gerco Onderwater e.a.

7 mei – 19.45 uur
Spraakmakende boeken
Els Jongeneel over *De lange weg naar Rome* van Francesca Melandri

Postacademisch Onderwijs

Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap
Bonhoeffer over de levende kerk – prof.dr. Edward van 't Slot – **2 en 3 juni 2020**
Religie als duiding van het leven – prof.dr. Rick Benjamins – **15-16 juni 2020**

University of Groningen Business School

Executive programma's
Masterclass Digitale transformatie voor bestuurders – **18 juni 2020**
ESG Assurance – Dick de Waard – **start 11 september 2020**
Customer Experience Management – Jelle Bouma - **start september 2020**
Management en Economie in Zorg en Welzijn – Oskar Roemeling - **start 29 oktober 2020**

Executive Masters
Executive MBA Food and Online Retail – Laurens Sloot – **modulaire instroom mogelijk**

Executive Master of Finance and Control – Pieter Jansen – **september 2020**

Executive Master of M&A and Valuation – Wim Holterman – **september 2020**

Executive Master of Accountancy – Dick de Waard – **september 2020**

Open online cursussen

Introduction to Frisian
Startmogelijkheid tot 4 mei 2020

Religion and Conflict
Startmogelijkheid tot 25 mei 2020

Multilingual Practices: Tackling Challenges and Creating Opportunities
Startmogelijkheid tot 1 juni 2020

Language Testing during Awake Brain Surgery
Startmogelijkheid tot 8 juni 2020

Inleiding Nederlands Recht
Startmogelijkheid tot 21 juni 2020

Online leren

Voor wie in coronatijden behoefte heeft aan verdieping: Het webplatform FutureLearn heeft een enorm aanbod aan cursussen. Onder het kopje 'short online courses' is een breed aanbod van gratis cursussen te vinden, met ook MOOCs gemaakt door docenten van de RUG (WWW.FUTURELEARN.COM/PARTNERS/UNIVERSITY-OF-GRONINGEN). Zoek op de site, klik op een thema, meld je aan en maak gebruik van het gratis aanbod.

Trots op 'zijn' MOOCs

FOTO DANIËL HOUBEN

Tom Spits is coördinator Massive Open Online Courses bij de afdeling Educational Support and Innovation van de RUG. Hij is trots op 'zijn' MOOCs, die wereldwijd voor duizenden cursisten tegelijk gratis toegankelijk zijn. Een interview met Spits staat op WWW.RUG.NL/SUCCESS-OF-MOOCS.

34e JAARGANG – 1e NUMMER/APRIL 2020 – ISSN 0921-1721

COLOFON

WWW.RUG.NL/BROERSTRAAT5

Broerstraat 5 is een gratis kwartaalmagazine voor alle afgestudeerden, gepromoveerden en relaties van de RUG, inclusief oud-cursisten van de Academische Opleidingen Groningen. Als alumnimagazine wil het ertoe bijdragen dat het contact tussen de universiteit en iedereen die daar onderwijs heeft gevolgd in stand blijft en zo mogelijk intensiever wordt. Heeft u opmerkingen of ideeën? Laat het ons weten! REDACTIE Bineke Bansema, Fenneke Colstee-Wieringa, Bert Wolfkamp BEELDREDACTIE Merel Weijer HOOFDREDACTIE Fenneke Colstee-Wieringa REDACTIEADRES Redactie Broerstraat 5, Postbus 72, 9700 AB Groningen T (050) 363 52 36 redactieB5@rug.nl VORMGEVING In Ontwerp, Assen DRUK Zalsman Grafische Bedrijven OPLAGE 92.000 ADRESWIJZIGINGEN Indien u wijzigingen wilt doorgeven of contact niet op prijs stelt, kunt u zich wenden tot Alumnirelaties RUG: T (050) 363 30 61 alumni@rug.nl of via www.rug.nl/alumni/wijzigingen De RUG hecht veel waarde aan contact met haar oud-studenten. Conform de Algemene Verordening Gegevensbescherming gaat de universiteit zorgvuldig met adresgegevens om. www.rug.nl/alumni/privacy

Film over Serge Daan

Hoogleraar gedragsbiologie Serge Daan (1940-2018) was een inspirerende bioloog met baanbrekend werk in chronobiologie, slaaponderzoek, psychiatrie, fysiologie, ecologie en gedragsbiologie. Het 'Two Process Model' van menselijke slaapregulatie dat hij ontwikkelde met Alex Borbély en Domien Beersma, inspireert nog steeds veel slaaponderzoekers over de hele wereld. Over het leven van Daan is een film gemaakt, die is te bekijken via het YouTube-kanaal van de RUG. WWW.RUG.NL/FSE/SERGE-DAAN

Stripboek over twijfelende kruisvaarder

Het stripboek *Jelmer* van alumnus geschiedenis Josse Piersma en tekenaar Roelof Wijtsma vertelt het historische verhaal van de kruistocht naar Damiate (1214-1218) door de ogen van Jelmer van Bedum. Volgens scenarist Pietersma – die zich aan de RUG specialiseerde in Middeleeuwse geschiedenis en filmanalyse – draait het verhaal vooral om de innerlijke strijd van Jelmer, die begint te twijfelen aan de rechtmatigheid van de kruistocht.

UITGEVERIJ-PERSONALIA.NL € 8,95

De ene wiskundige is na drie uitgeverijen van wiskundemethodes in between jobs, de andere voelde zich als wiskundeleraar meer politieagent en gaat nu als goochelaar en valsspeler door het leven.

ELLIS ELLENBROEK

RETOURADRES: RUG/A&F, POSTBUS 72, 9700 AB GRONINGEN, NEDERLAND

SYBRAND JISSINK (40)

STUDIE wiskunde 1998-2007 **IS** net gestopt als uitgever wiskundelesmethodes **HUISHOUDEN** met Johanna (38), RUG-alumnus bedrijfskunde; Jasmijn (4) en Julius (2) **HUIS** twee-onder-een-kap in wijk Piccardthof in Groningen **LAATSTE MAANDSALARIS** 5500 euro bruto, exclusief bonussen en leaseauto

'Niemand in mijn familie was naar de universiteit geweest. Ik begon op de NHL in Leeuwarden met bedrijfswiskunde en informatica, daar kon ik dertig, veertig uur bij werken, niet zo'n uitdagende studie. Ik stapte over naar de universiteit. Wiskunde is het summum van de bètavakken. Het zit schitterend in elkaar. De wiskunde is volmaakt. Dat vind ik fantastisch. Er schuilt een tegenstrijdigheid in mij. Ik ben de nerd, maar ook een extravert en druk persoon. Op het secretariaat van de studie hingen foto's van mij op een houseparty. De dames van het secretariaat hadden die uitgeprint. Ze zeiden dat ze nog nooit een wiskundestudent hadden gezien die houseparty's bezocht. Ik deed ook van alles naast mijn studie, daarom duurde die ook lang. Ik zat in het bestuur van de ACLO en richtte studentenzaalvoetbalvereniging Drs. Vijfje op. En ik ging zeven jaar als lid van het RUG-wiskundepromotie-team langs scholen om studenten te werven. Na mijn afstuderen kon ik kiezen uit een baan bij Univé of bij Noordhoff Uitgevers, toen nog Wolters-Noordhoff. Bij Univé kon ik meer verdienen. Ik heb voor Noordhoff gekozen. Geld is geen drijfveer voor mij in mijn carrière. Na zeven jaar was het tijd voor wat anders. Ik ging naar Van Dijk Educatie, waar ik heb meegewerkt aan de internationale digitale wiskundemethode Bettermarks. In 2018 vertrok ik naar Boom Uitgevers, dat met de nieuwe lesmethode Kern Wiskunde wilde gaan concurreren met Noordhoff en Van Dijk. In Kern Wiskunde ging de lat omhoog: échte wiskunde in fraaie contexten, in plaats van alleen sommetjes maken. Ik denk dat 99 procent van de wiskundeleerlingen in Nederland les krijgt uit een methode waar ik een bijdrage aan heb geleverd. Per maart zijn Boom en ik uit elkaar. Ik zoek weer een nieuwe baan. Ik ben al met een paar dingen bezig. Kan zijn dat ik voor mezelf ga beginnen, maar misschien laat ik me toch weer verleiden om in dienst van een baas te gaan. Als hobby handel ik in bitcoins. Misschien ga ik trainingen in cryptocurrency geven. Of lesgeven. Of scholen helpen op de gebieden waar ik in thuis ben. Ik ben een netwerker, breng graag mensen bij elkaar.'

PETER WOERDE (40)

STUDIE wiskunde 1998-2002 **IS** goochelaar, gespecialiseerd in valsspelen **HUISHOUDEN** alleengaand **HUIS** flat in Groninger wijk Selwerd **INKOMEN** gemiddelde jaaromzet 25.000 à 30.000 www.devalsspeler.nl

'Ik sta net 12,5 jaar ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. Ik leef van het goochelen. Dat was niet de bedoeling. Ik ging studeren om wiskundeleraar te worden. Uitleggen vond ik leuk. Mijn vader was ook wiskundelaar. Maar het leraarschap was niet zoals ik gehoopt had, het politieagentje spelen ging mij tegenstaan. Sinds mijn vijftiende was goochelen mijn hobby. Jarenlang bracht ik mijn zakgeld naar een feestwinkel in Zwolle, toen mijn woonplaats, waar ze trucs verkochten. En dan oefenen op mijn kamertje. Voor mezelf. Niet met het doel op te treden. Veel jongetjes die graag op zichzelf zijn hebben iets met goochelen. Zo'n jongetje was ik ook.

Op een gegeven moment krijg je toch vragen: Kun je niet even wat trucjes doen? Je treedt eens op voor de kinderen van de buren en zo komt er meer. Optreden bleek toch heel erg leuk te zijn. En het heeft me minder introvert gemaakt. Via mijn trucs kan ik makkelijker contact leggen.

Ik loop op feesten rond, spreek een groepje aan en doe wat trucs. Je kunt mij inhuren als casino, dan kom ik met mijn black-jacktafel en krijgt iedereen een stapel fiches. Ik sta voor bedrijven op beurzen met goochelacts op maat. Ook treed ik geregeld op in het Best Western Hotel in Aduard.

Mijn specialisme is valsspelen. Mijn definitie daarvan? Dingen toepassen die niet volgens de regels zijn, om te kunnen winnen. Ik leer de mensen manieren die ze bij kaartspelletjes zouden kunnen gebruiken. In mijn casino speel ik het publiek blut met de technieken die de maffia vroeger hanteerde in Las Vegas. Daarna leg ik uit wat ik gedaan heb. Veel technieken zijn veel te moeilijk voor een leek trouwens, om toe te passen. Met de naam Valsspeler val ik op. Veel meer dan als goochelaar Peter.

En mensen vinden het leuk valsspeeltrucjes te leren. Vind jij het niet leuk om iemand voor de gek te houden?

Je moet het als entertainment zien. Als ik zelf om echt geld speel, doe ik juist mijn uiterste best om alles zo eerlijk mogelijk te doen. Als valsspeler heb ik natuurlijk wel de ogen op mij gericht.'